

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. T'aevere, O. Tief.

Sisu:

Kohtuarstliku töö-ala korraldamisest Eestis — Prof. S. Talvik. — Prokuröri soovite erasüüdistuse asjadest — H. Kromel. — Miks on abort karistatav — Poom. — Neljas õigusteadlaste päev. — Riivikohtu tegelus. — Riigikohtu otsused lhk. 113—128.

Riigiraamatukogu kirjandus

Kohtuarstliku töö-ala korraldamisest Eestis.

Meie tervishoiu-seaduses, mis praegu läbivaatamisel resp. täiendamisel meie omavalitsuste käes ja mis loodetavasti ühes viimaste poolt tehtud täiendustega veel enne käesoleva aasta lõppu uuesti läbivaatamisele tuleb Tervishoiu Nõukogus, et teda siis võidakse esitada ta lõppredaktsioonis E. V. Valitsusele ja Riigikogule, on ette nähtud linnades ja maakondades erilised kohtu-politsei-arstid. Seega saaks kohtu-politsei-arstlik töö-ala selleks eriliselt ettevalmistatud tööjõudude kätte, kuna ta senini ja tänapäev veel quasi lisatööna on lasunud ja lasub meie niikui-nii juba ülekoormatud linna- ja maakonna-arstide peal. See olukord ei võimaldanud ega võimalda mitte tarvilist süvenemist kohtu-politsei-arstlikku töö-alasse, mille tõttu see ala meil Eestis senini on kirat-senud ja kiratseb, teiste arstlike tegevusaladega võrreldes.

Kui me nüüd selle töö-ala korraldamise juures Eestis pisut tahaksime peatuda, siis tuleb küsida kõige pealt: Missugused oleksid kohtu-politsei-arsti ülesanded

kohtadel? Kas on need ülesanded küllalt vajalikud ja kas on küllalt hädatarvilik nende ülesannete täitmist panna meie praegusel majanduslikult nii raskel ajal eriliste arstlike tööjõudude peale, selle asemel et läbi ajada „как-нибудь“ endist viisi, ära oodates, kuni ajad paranevad?

Kohtu-politsei-arsti ülesanded on kõige pealt need, mis juba nimetuses eneses ise-loomustatud: olla kohtu- ja politsei-õimudele eriteadlikeks abiliseks ning kaastööliseks kõigis neis asjades, mis nii kriminaal-, tsiviil- kui administratiivsel ja hooldekande-alal üles kerkides oma lahendamiseks bioloogilis-arstlike kui ka loodusteaduslike teadmisi eeldavad. Nende küsimuste arv ja sisuline ulatus on võrdlemisi suur ja kasvab järjekindlalt meilgi.

Võtame kõige pealt kriminaal-ala. Igasugused kehavigastused selle mõiste kõige laiemas mõttes — traumaatilised, keemilised, termilised, elektrivoolu põhjustatud jne. vigastused, surmavad ja mitte-surmavad, oma ilmlõpmatus variatsioonides, tekkinud võõra süü, ettevaatamatuse

või hooletuse tõttu, nendest eriti lapse-
tapmise ja kriminaalse abordi teinekord
õige keerulised juhud, edasi seksuaalde-
liktid oma võrratus mitmekesisuses, nii
hetero- kui homoseksuaalsed, siis kuriteo
jälgede vaatlused elusal ja koolnul, riietu-
sel, riistadel ja sündmusekohal, kombinat-
sioonis mikroskoopiliste, keemiliste resp.
mikrokeemiliste, seroloogiliste, spektros-
koopiliste jne. uurimistega; kaastöö poli-
itseivõimudele kurjategija isiku identifit-
seerimise alal, bertillonaaži, daktülo- ja
poroskoopiliste jne. uurimiste kaudu, edasi
kurjategija isiku uurimine ja hindam-
ine kriminaal-antropoloogilisest ja koh-
tupsühhiaatrilisest seisukohast, eriti tema
vastutavuse, tunnistusevõime, karistuse-
kandmis-võime jne. suhetes; lõpuks
kohtu- ja politsei-arstlikud surnukehade
lahkamised lege artis, ühes täiendavate
mikroskoopiliste, keemiliste, bakteriolo-
ogiliste jne. uurimistega. Kõiki neid n. ö.
eeljuurduluse kestes ettevõetud toimin-
gud ning uurimisi tuleb siis tarbekorral
esitada ja kaitsta avalikul kohtuistungil.

Kui palju aega ära sööb juba kohtu-
tes istu mine, seda teavad iseäranis meie
praegused tegelikud kohtuarstid — koha-
likud linna- ja maakonna-arstid, kelle müüd
toimetused ja ülesanded selle tõttu tun-
duvalt küllalt kannatavad.

Ja kui palju nende tegelik ettevalmis-
tus tõelikult vastab esitatud nõuetele koh-
tuarstliku eritöö alal, seda teavad nad mui-
dugi ka. Ei suuda siin palju muuta ka
Tervishoiu Peavalitsuse poolt nõutud
paarikuulised erikursused ülikooli juures,
sest mis siin selle lühikese ajaga kätte
saadakse, on eeskätt virgutuse ja teenäita-
mine tööle ja äratundmine, kui palju veel
tarvis läheb ka kohtuarstlikul alal oskust,
teadmisi ja kogemusi. Olid ja on ju ka selle
tõttu meie linna- ja maakonna-arstid ise
need olnud, kes on nõudnud ja nõuavad
kohtu-politsei-arstliku töö äravõtmist nende
käest ja koondamist eriliselt ettevalmis-
tatud kohtu-politsei-arstide kätte. Edukas

töö sellelgi, nii kui igal teisel alal, on vöi-
malik ainult hoolsa süvenemise läbi ja
kogu tähelepanu pööramisel temasse, mitte
aga, kui teda käsitatakse n. ö. kõrvalame-
tina paljude teiste ülesannetega koos, nii
kui linna-, maakonna-arsti tegevus seda
paratamata enesega kaasa toob.

Muidugi ei saa ka kohtu-politsei-arst
kohtadel kõigi ülalloodatud ülesannetega
mitte täiel määral toime; eriti peenemad
laboratoorsed uurimised nõuavad erioskust
ja erilisi sisseseadeid, mida kohtadel lai-
emas ulatuses mitte võimalik ei ole omada
ja mille tõttu sagedasti küllalt uurimis-
objekte tuleb saata kohtuarstlikku labo-
ratooriumi. Aga juba objektide valik,
nende otstarbekohane eraldamine, sisse-
pakkimine ja ärasaatmine nõuab erilist
oskust ja teadmisi, mille poolest meil
praegu mitte kõik ei ole ja ei saagi olla
kõige paremas korras.

Ühenduses vaatlusega sündmusekoh-
tadel seisab veel eriline ülesanne kohtu-
politsei-arstile, kui esimesele, kes sündmu-
sekohale jõuab: esimese abi andmine
kannatadasaanule, kui ta veel elus,
eriti vähestegi elumärkide avaldumiselellu-
äratamis-katsed, näiteks poonutel, uppu-
nutel, välgust resp. elektrilöögist tabatu-
tel jne. kunstliku hingamise toimetamine
lege artis, kus nii mõnigi kord surnuks
peetud isik püsiva ja asjatundliku abiand-
mise läbi elule tagasi anti.

Kriminaal-ala kõrval jääb pisut varju
kohtu-politsei-arsti tegevus tsiviil- alal,
kuid ka siin on tal ülesandeid küllalt.
Siinkohal mainin vaid riivates näit. impo-
tentsiküsimuste ekspertiisi abielu lahutuse
asjus resp. paterniteediküsimusi alimentide
ja päranduse nõudmise asjus jne. Isegi
käsikirjade resp. masinakirjade identifit-
seerimine, eriti vastavad uurimised doku-
mentide võltsimise alal võivad kuuluda
sellel alal huvitatud ja kogemusrikka
kohtu-politsei-arsti tegevuse liiki, nii kui
näit. prof. K o c k e l'i kohtumeditiiniline
ülikooli-institut Leipzigi ja teised neil

aladel on omandanud laialdase tegevuse ja tunnustuse. Mis kohtu-politseiarst ise suudab ära teha, seda ei tarvitse ta jätta teiste asjatundjate hooleks.

Uus aeg ja järjest väljaarenev hoolekande- ja kinnitus-seadusandlus laiendavad aga aast-aastalt kohtu-politseiarsti tegevust, eriti kinnitusmeditsiini alal, mis enam arenenud välismail, eriti Saksamaal moodustab tähtsa, peaaegu ülekaaluva osa kohtu-politseiarsti kutsetööst. Igasuguste vanaduse-, haiguste-, sõja-, tööstuse-, katastroofide- ja õnnetute juhtumuste ohvrite — invaliidide ülevaatlus ühes nende ülejäänud tööjõu kvalitatiivse ja kvantitatiivse hindamisega (tööjõu % äramääramine!) on eriliste komisjonide ülesanne, millistes komisjonides funktsioneerib tegelik kohtu-politseiarst kui forensiline asjatundja. (Praegu on seegi töö meie linna-maakonnaarstide juhatusel teotsevate komisjonide käes.) See laialdase sotsiaalse tähtsusega tööala nõuab aga hulka eriteadmisi, oskusi ja rikkaid kogemusi, mida jällegi omandada võidakse erilisel süvenemisel sellesse töö-alasse. Uuemal ajal on praktilist käsitlust leidnud näit. alkoholihoobumuse ja selle ligikaudse määra kindlakstegemine nii kahjusaajal kui ka kahjutegijal vere ja uriini keemilise uurimise teel, mille abil lahendatakse küsimus ka kahjutasu saamise ja andmise määra suhtes tsiviil-alal, rääkimata kahjutegija vastutavusest kriminaal-alal. — Edasi kuulub siia isikute vaimlise seisukorra hindamine näit. nende eestkostmise alla seadmise küsimustes, üldse isikute tsiviil vastutusvõime hindamine, siis vaimuhaigete toimimisvõime, testevõime j. m. hindamine jne.

Nii kui riikliku ja ühiskondliku kinnituse ja hoolekande aladel kohtu-politseiarst funktsioneerib asjatundjana ex officio, nii vajavad ka era- ja ühistegelised kinnitusseltsid, haigekassad ja muud hoolekande-asutused kohtu-politseiarsti kui

asjatundja kaastööd, mida tal tuleks täita kõrval- resp. auametina.

Et kinnitusmeditsiini kogu oma ulatuses kuulub kohtumeditiini juurde, selle üle ei ole enam küskil vaidlust. Enam vaidlusalused on muud sotsiaalmeditiini ja avaliku hoolekande alad, kus kohtu-politseiarstidel kohtadel, ühes linna- ning maakonna-arstidega, tuleks kaastöölisteks olla teistele arstlistele eriasjatundjaile; nii naiste- ja lastearstile — emade, rinna- ja väikelaste nõuande-punktide korraldamise ja ülevälve alal, internistile ja bakterioloogile — tiisikuse nõuande-punktide, dispensääride jne. alal, veneroloogile — kombulsvälve ja suguhaiguste vastu võitlemise alal, psühhiaatrile — totrate ja nõrgamõistusliste hoolekande alal, silma-kõrvaarstile — pimedate, kurtumade eest hoolekande alal jne. Kollegiaalne kaastöö ja koordineeritud väljaastumine igasuguste hoolekande-alade korraldamisel, arendamisel ja ülevälvel sotsiaalmeditsiiniliselt ja juriidiliselt orienteeritud asjatundjate-nõuandjatena nii omavalitsuse-, kohtu- kui politseivõimudele kohtadel töötab kõigi nende alade viljakat ning otstarbekohast arenemist, mis kõige pealt on asja enese huvides. — Oma tegevuse-piirkonnas valvab kohtu-politseiarst edasi nende vaimuhaigete, psühhopaatide, totrate, langetõbiste, joomahaigete järele, kes elavad väljaspool hoolekande-asutusi; tema hool on aegsasti kindlaks teha nende kardetavust omastele kui ka ümbruskonnale vägivaldsete tegevuste suhtes või aga iseenesele — enesetapmis-kalduvuste puhul. Ümberpöörduvalt, kui säärane teistele või enesele hädadohtliku vaimuhaige või psühhopaadi väljalaskmise küsimus hoolekande-asutusest päevakorrale tuleb, siis on siingi kohtu-politseiarstil kui asjatundjal mõjuv sõna kaasa ütelda.

Kõigeeks selleks vajab tulevane kohtu-politseiarst erilist orienteerivat ettevalmistust igasuguste avaliku hoolekande-asu-

tuste organiseerimise, korraldamise, sisse-seade, tegevuse ja administratsiooni üle, ühes näilise tutvumisega seesuguste asustustega sise- ja välismaal; nende teadmiste omandamisega tuleks võimalikult juba ülikoolis algust teha, milleks meil aga senini kahjuks võimalust ei ole, kuna sotsiaalne meditsiin senini meie arstiteadlaste õppekavas täiesti puudub. Ka sellegi poolest oleme kaugele maha jäänud Lääne-Euroopa riikidest, eriti Inglismaast, kus sotsiaalne meditsiin moodustab tähtsa osa arstiteadlase õppeplaanis juba ülikooli-aastail.

Otstarbekohane on panna kohtu-politseiartide peale ka vanglaarsti kohustused kohtadel. Siin on kriminaal-istlikult orienteeritud kohtu-politseiartil laialdane ja edaspidi veelgi märksa laienev tööala. Ei ole kahtlust, et meilgi minnakse järk-järgult üle n. n. „progressiiv-süsteemile“ vangide karistuse ärakandmise puhul, nii kui see ka meie uue Kriminaalseadustiku eelkavas fikseeritud, süsteemile, mis Inglismaal ühes dominioonidega ja Põhja-Ameerika Ühisriikides juba 100 aasta ümber on tarvitusel ja ka Euroopa mandril mitmel pool, eeskätt Belgias, tarvitusele on võetud ja järk-järgult ikka laiemale tungib: alles paari aasta eest pandi ta Saksa osariikidest kõige esimesena Baieris maksma, hiljuti kuuldavasti ka Saksimaal. Meie naaberriigis Lätiski on asi minu Riia erikolleegi prof. Neureiteri poolt algatatud, kes on ühtlasi ka Riia keskvangla ülemarst¹⁾. Selle progressiiv-süsteemi maksma pannes tuleb vangid juba vastuvõtmisel põhjaliku kriminaal-antropoloogilise ja psühhiaatrilise eksploratsiooni põhjal liigitada parandatavaiks ja mitteparandatavaiks. Kuna vii-

1) Saksamaal näit. on pea kõigis ülikooli-linnades kohtuliku arstiteaduse professorid ühtlasi ka vangla-arstideks, mis võimaldab ära kasutada nii õpetuseandmise kui uurimise ülesannetel vange, kooskõlas uuemale tendentsile kohtumeditiinil: tegemist teha, mitte ainult kuriteo ja selle objektiga, vaid ka kurjategija isikuga.

maste suhtes karistuse kandmine kannab eeskätt ainult kinnipidamis-iseloomu, saavutades seega seltskonna kaitset säherduste asotsiaalsete kriminaalsete eest, tuleb parandatavaid iga viisi toetada ja ergutada nende resotsialiseerumispüüetes, äratada nende au- ning kohusetunnet ja karastada nende tahtevõimu, milleks antakse neile vangipõlves progresseeruvaid kergendusi ning soodustusi ja tarbekorral töö-õskuse saavutamiseks vastavat ettevalmistust, nii et vangipõli kujuneks iga-pidi üleminekuks sotsiaalsele eluviisile.

Nende ülesannete korraldamisel ja läbiviimisel on kohtu-politseiart oma erilise ettevalmistuse tõttu kohtuvõimudele ja vangla-administratsioonile loomulikuks asjatundjaks-kaastööliseks, niisamuti ka igal pool tärkavates vangide eest hoolekande ühingutes.

Ala, mis kõige tihedamalt seotud kohtu-politseiartliku tegevusega, on koolnute vaatlus. Meil on maksev korraldus, mille järele koolnut võib matta ainult arsti poolt väljaantud surmatunnistuse põhjal. Kuidas seda tegelikult täidetakse, on teine küsimus. Tihtipeale vaatavad arstid ise asja kui lihtsa vormitaitmise peale ja antakse tunnistus teinekord omaste jutu peale välja, sulepeast väljaimetud surmapõhjuse juurdelisamisega, ilma et koolnut oleks nähtudki. Kohtuarstlik kasuistika on paraku väga rikas juhtudest, kus kõige harilikuma, süütuma olukorra kirjelduse taga peitus kriminaalne sündmus: kuritöö, enesetäpe või õnnetu juhus — see üksi peaks manitsema suuremale hoolsusele ja ettevaatusele surmatunnistuste väljaandmisel! Samuti tähtis on õige surmapõhjuse väljaselgitamine tsiviilses suunas, igasuguste varaliste nõuete ning vahekordade reguleerimise poolest: isik lahkub surmaga inimlikust ühiskonnast ja sellega peavad ka kõik niidid, mis teda selle ühiskonnaga liitsid, puhtalt ja selgelt lahti harutatama. Kolmandaks on õige

surmapõhjuse väljaselgitamine tähtis sannaar-statistilises mõttes, millest juba läinud arstidepäeval Haapsalus juttu on olnud. Surnuvaatlus on seega tähtis toiming nii õiguslikes kui sotsiaal-ühiskondlikus suhtes ja sellepärast tuleb seda arstil täita täie täpsusega ning vastutustundega. On arst ise ravitsenud isikut surma eel, siis on asi lihtne. Kus aga seda mitte ei ole olnud, seal tuleks surmatunnistuste väljaandmine panna eestkätt, eriti linnades, kus see kergemini läbi viidav, kohtu-politseiarstide peale, kes siis oma isikliku ülevaatuse põhjal kas surmapõhjust küllaldaselt suudavad välja selgitada välise vaatluse ja teadete korjamise varal või aga, kus see mitte pole võimalik, vastavatelt võimudelt nõutavad korralduse tegemist koolnu lahkamiseks meie Kohtuarstliku Seaduse § 1193. põhjal ja selle siis ise läbi viivad. Muu seas võivad niiviisi ka epideemiliste nakkushaiguste esimesed juhud ilmsiks tulla, nii kui seda meiegi vähese materjali puhul on ette tulnud ja nii võimaldub rutuliste profülaktiliste abinõude maksmapanek.

Nimetan siinkohal, et Austrias juba 1861. a. sunduslik arstlik koolnuvaatlus vastava dekreediga sisse seati ja koolnu lahkamine sunduslikuks tunnistati peale kriminaalsete olukordade ehk sellekohase kahtluse ka neil juhtudel, „wenn Unmündige aus Mangel des nötigen Aufsichts ums Leben gekommen sind“, edasi „wenn dem Verstorbenen der nötige ärztliche Beistand oder die geeignete Pflege vorenthalten oder ihm die nötigen Lebensbedürfnisse entzogen worden sind“, lõpuks ka „bei erwiesenem oder mutmasslichem Selbstmord“. Nii kohtumeditiini kui ka patoloogilise anatoomia huvides vajaksime meiegi täienduseks mainitud Kohtuarsti-seaduse § 1193-le eriseadust, mis reguleeriks meil õiguslikust küljest lahangu toimetamist. Astuvad meil kord tegevusse krematoriumid,

siis seatakse muidugi nende juures sisse kohtupolitsei-arstline valve, nii et iga koolnu enne põletamist allub kohtuarstlikule vaatlusele koolnu lahkamisega või ilma, nii kuidas olukord seda nõuab.

Need oleksid üldistes piirjoontes kohtupolitsei-ärsti ülesanded kohtadel. Puudutatud mõtete alusel tohiks küll selge olla, et nendel ülesannetel on suur tähtsus nii õiguslikus kui administratiivses ja sotsiaal-ühiskondlikus suhtes, ja see tähtsus kohustab kõiki võimalikke samme astuma, et võimalikult kiires korras luua tarviliselt tihe kohtu-politseiarstide võrk üle kogu Eesti Vabariigi. Küsimus võiks tekkida vaid sellest, kas suudab kõiki neid loendatud ülesandeid nende täies ulatuses täita kohal teotsev kohtupolitsei-ärst? Ei ole ju kuidagi mõeldav, et kohtu-meditiiniline eelharidus, kõige oma universaalsuse peale vaatamata, suudaks olla edavõrt täielik, et kohtu-politseiarst suudaks olla kodus kõigis tema töö-alas üleskerkivais küsimusis. Seda ei suuda muidugi ka kõige andekam ja kogunenud kohtuarst mitte, vaid tema vajab paljudes eriküsimusis, olgu see elava isiku vaatlusel, või koolnu avamisel, teiste eriteadlaste — günekoloogi, kirurgi, internisti, okulisti, patoloogilise anatoomi, bakterioloogi jne. nõu ning kaasabi. Kõige selle juures jääb tema aga ekspertiisi andmise puhul ikkagi tsentraalseks kujuk, kelle ülesandeks on koordineerida eksperti-eriteadlaste avaldusi õiguslike normidega, seaduse sisu ja vormiga, nii et ametikohad, kohtu- ja politseivõimud, kinnitusasutused jne. antud ekspertiisi ka tõesti saaksid ära kasutada nende nõuete kohaselt, mida antud küsimus eneses sisaldab. Ilma selleta võib ka kõige hiilgavam ekspertiis olla kohtu-politseivõimudele nende ülesannete lahendusel ilma suurema väärtuseta. — Teiseks on ju arusaadav, et kohtu-politseiarst mitte igal momendil ei saa olla igal kohal, kus teda vajatakse; sellepärast on ka meie

tervishoiu-seaduses ette nähtud, et juhtudel, kus kohtu-politseiarst mujal tegevuses, tema asemele astub mõni teine tervishoiu-osakonda kuuluv arstlik funktsionäär, maal näit. kohalik jaoskonna-arst. Üldseadus jälle annab kohtu- ja politseivõimudele õiguse tarbekorral kutsuda tegevusse ka iga praktilist arsti. Sellepärast kestab ka peale kohtu-politseiarstliku võrgu loomist ikkagi edasi tarvidus, et iga arst omandaks juba ülikoolis teatava ettevalmistuse ka kohtuarstlikul töö-alal.

Kohtu-politseiarstlikus võrgus on meil senini olemas vaid üksainus lüli — see on juba 1879. a. loodud kohtu-politseiarsti koht Tallinna linnas. Selle võrgu laiendamisel on siis küll kõige esimeseks sammuks luua seesugune koht ka meie teises suuremas ning ühtlasi ülikoolilinnas Tartus. — Perekad ja suured Tallinna ja Tartu maakonnad vajaksid ka esimeses järjekorras oma iseseisvaid kohtu-politseiarste. Teised, väiksemad linnad võiksid ja peaksid esialgu üheskoos oma maakondadega leppima igaüks ühe kohtu-politseiarstiga. Edaspidi, kui esile tuleb võrgu laiendamine sellel alal, ei tarvitseks mitte linna ja maakonna administratiiv-piirid kohtu-politseiarstide tegevusraiooni äramääramisel mõõduandvad olla, mis annaks ebakohase jaotuse väikeste linnade ja laialdaste maakondadega. Tööjaotus võiks siin sündida pigemini kohtuasutuste piirides. Erilist seisukohta omavad ses suhtes Tartu linn ja maakond, milles mõlemis tuleks kohtu-politseiarstlikud funktsioonid panna ülikooli kohtuliku arstiteaduse instituudi peale. See on tarvilik juba õpetuseandmise huvides niihästi arstiteadlastele, samuti edaspidi ka juristidele; see õpetuseandmine peab sündima praktiliste vaatepunktide järele nii surnud kui ka elusal materjalil, kuna viimane meil praegu aga nii hästi kui täitsa puudub.

Selles suhtes on meil eeskujuks aasta-

kümnete pikkused positiivsed kogemused Lääne-Euroopa ülikooli-linnades, eriti Saksamaal, Austrias, Ungaris, Šveitsis ja mujal, kus kohtu-politsei- ja enamasti ka vangla-arstide funktsioonide ülekandmine vastavate kohtuarstlikkudele õppetoolidele ilma erandita on läbi viidud ja igakülgsest tarvilikuks tunnustatud ja kus siis niihästi professor kui ka tema vanemad assistendid on vannutatud kohtuarstideks vastavais raioones.

Meile Eestis on see eriti ka teisest küljest tähtis: meie ülikooli kohtuliku arstiteaduse instituut on praegu ja vist küll edaspidigi pikemat aega veel ainukeseks õppeasutuseks, mis peab andma Vabariigile küllaldaselt ettevalmistatud kohtu- ja politseiarste. Neid saame omale välja koolitada aja jooksul ainult kindlustades neile eeltoodud viisil küllaldase õppematerjali ja praktika võimaluse kohtulikkude ekspertiiside alal. Selleks tuleb meilgi esialgu Tartu linna ja siis ka Tartu maakonna kohtu-arsti funktsioonid ühes vastavate eelarve-summadega üle kanda kohtuliku arstiteaduse instituudile, kelle juhataja, olles de jure Tartu linna ja siis ka maakonna kohtu-politsei- ja vangla-arst, oma asemikkudena tööle asetaks tarvilise arvu kolleege, kes de facto, olles ka vannutatud kohtuarstid, täidaksid vastavaid ülesandeid ja instituudi volontäär-assistentidena töötaksid siin kõige tihedamas kontaktis instituudi juhatusega. Nii koolitaksime omale välja aastate kestes korralikult ettevalmistatud kohtuarstliku personaali, kes siis tarbekorral iseseisvale kohtu-politseiarstlikule tegevusele võiks asuda väljaspool Tartut. Instituuti pööraksid kohtu-politseiarstid pärastpoolegi oma samme, võimaluse korral ka välismaile, et perioodiliselt oma teadmisi värskendada ning täiendada, ja hoiaksid ka muidu alaliselt kontakti instituudiga, eriti raskemate ja keerulisemate küsimuste lahendamise kordadel nende prak-

tikas. Teisest küljest võiks instituut oma juhataja või assistendi isikus teotseda instruksioone ja nõu andes ka kohtadel, iseäranis õppevaheaegadel, mis asjale vahest mitte tuluta poleks. Et instituudi personaali ka muidu väljaspool Tartut kasutatakse kohtuvõimude poolt ekspertiiaside saavutamiseks tähtsamates protsessides, seda tuleb nüüdki ette ja saab arvatavasti tulevikus, peale orgaaniliselt liitunud kohtu-politseiarstliku võrgu saabumist, veel enam ette tulema.

See kõik asetab instituudi juhatajale — peale tema otsekohese ülesande, — õppetegevuse — veel erakordsed ja mitte just kerged kohustused. Selge on, et ühe ainsa assistendiga, nagu see instituudile lahkesti on alale jäetud, neid ülesandeid mitte ei suudeta täita, sest et isegi otsekohese õppetegevuse arendamine tarvilisel määral — nõuab ena m kui ühe assistendi tööjõudu, nii kui seda kogemused aastate kestes on õpetanud, kus meil ikka abilised-volontäärid kas tasuta või üsna pisikesse tasu eest kaasa on aidanud. Kerge käega kaotati ära Vene ajal, kus instituudi töö oma ulatuse poolest kaugeltki nii suur ei olnud kui praegu, olemasolnud prosektorikoht kohtuarstliku õppetooli juures (veneaeagne etaa sisaldas 1 prosektori- ja 1 assistendikoha mainitud õppetooli juures, millele lisaks prof. Ignatovski veel ühe ülemäärase assistendi koha saavutas, — seega kuni 3 alalist abijõudu). Minu ettepanek, see prosektorikoht uuesti üles võtta ülikooli isikonda, sai omal ajal (1922. a.) arstiteaduskonnas ainult 3 häält poolt ja oli seega hülgavalt läbi kukkunud. Paar aastat hiljemini tunnistas mulle küll meie lugupidatud dekaan, et ikkagi tarvilikud oleksid prosektorikohad kas või kõigi teoreetiliste arstiteaduslikkude õppetoolide juures, juba teadusliku järeelkasvu soetamise mõttes — hoolikal väljavalikul andekamate aspirantide hulgast —, iseäranis aga kohtuliku arstiteaduse õppetooli

juures, kellel peale õppetöö rida ülemääraseid, kuid mitte vähem tarvilikke ülesandeid kohtu-politseiarstlikul töö-alal täita. Siis oli aga juba hilja. Kompensatsioonina, kuigi mitte täisväärtuslikuna, otsustasid siis arstiteaduskond ja ülikooli-valitsus luua instituudi juurde teine teadusliku assistendi koht, kuid see kärbiti paraku ühes paljude teiste ilusate ning tarvilikkude asjadega Riigikogu eelarve-komisjonis. Oleme ju kord omandanud ja ei saa nii kergesti lahti — popsnikkude hingelaadist: kokku hoida krosse, sealjuures abitult pealt vaadata, kui — korstnasse lendavad miljonid... Kuidas edaspidi tahetakse arendada viljakat tööd kohtuarstlikul alal — andes instituudile ainult 1 abijõu assistendi näol, liiatigi kuidas võimaldada teaduslikku järelkasvu tarviliku valju selektsiooni põhjal, seda mina — tõtt ütelda — ei tea... Tean vaid seda, et instituudi juhatus on kohustatud kõigi raskuste kiuste ikka ja ikka jälle rõhutama — küll nelja silma all mõõduandval kohal, küll avalikult — tarvidust instituudi heaks eeskätt personaali, siis vahest ka kulude mõttes rohkem teha, kui senini on tehtud. Siin luuletaja sõna järele — vaikimine oleks vale... Mõõdapääsmatu on siin esimeses järjekorras luua teine teadusliku assistendi koht, mille on arstiteaduskond ja ülikooli-valitsus juba tarvilikuks tunnistanud. Tuleb pealegi arvestada vahest juba lähemas tulevikus võimalust, et ka juristide õppekavasse mahutatakse õppekäik kohtuliku arstiteaduse alal, nii kui see Lääne-Euroopa riikides pea igal pool ja meie naabritel Lätis ning Leedus juba on teostatud.

Mainin lõpuks veel kahte Kohtuministeeriumi hoolel seisvat asutust, kelle ülesanded tihedalt seotud kohtuarstliku töö-alaga. Need on 1) kohtuliku ekspertiisi kabinett Kohtupalati juures Tallinnas ja 2) kurikalduvuslikkude alaealiste kasvatusasutus Harkus, Tallinna ligidal.

Mis puutub kohtuliku ekspertiisi kabinetti, siis on see, õpetatud grafoloogi juhatusel töötav asutus käsikirjade uurimise alal vististi täitsa korralik. Vähem võib seda ütelda juba kohtukeemilise töö-ala kohta, mis paiguti küllalt pealiskaudne ja šablooniline, nii kui selleks tõendusi leidub instituudile lõpliku arvamise andmiseks saadetud kohtuaktidest. Mis aga puutub puht-kohtuarstlikesse ekspertiisidesse — kuriteo jälgede jne. uurimise alal, siis on see — niipalju kui sellest Tartu instituudile teatavaks saanud, ja seda ei ole mitte vähe — niivõrt nõrgal alusel, et õigusemõistmise huvides tuleks see osakond parem täitsa sulgeda. Sest nii puudulikult ja nõrgalt põhjendatud ekspertiisid, mida see instituut praegu suudab anda sellel alal, on pigemini karuteened õigusemõistmisele, paremail juhtumusil aga täitsa ilma väärtuseta . . . Isegi puht-kohtukeemilises töös ei saa keemik, — kes töötab vaid surnud materjaliga ja kellel loomulikult puuduvad avaramad põhivaated neisse bioloogilistesse probleemidesse, mille lahendamiseks ta oma ekspertiisiga peab kaasaaitama, — täies ulatuses mitte üksi toime, vaid ta vajab iga sammu peal vilunud kohtuarsti nõu ja kaastööd. Kõige selle põhjal arvan mina, et Kohtupalati juures olev ekspertiisikabinet tuleks võimalikult kiires korras ümber korraldada sel teel, et kutsetakse tema juhatajaks korraliku ettevalmistusega ja kogenud kohtuarst, kelle abilistena siis edasi töötaksid kabineti juures kohtukeemik ja käsikirjade ekspert-grafoloog. Nii — ja ainult nii — suudaks see nii tähtis ning tarvilik asutus tõusta selle tasapinnani, mida tohitaks temalt õigusega nõuda.

Teine mainitud asutus — Harku kurikalduvuslike alaealiste kasvatusasutus — on valju kriitika osaliseks saanud muu seas minu lugupeetud kolleegi prof. B r e s o w s k y poolt, kes avalikkudel promotsioonivaidlustel rõhutas, et sellest asu-

tusest, nii kuidas ta praegu korraldatud, peale halva midagi ei võida välja tulla, kuna seal, otsekui kuritegevuse-koolis, põhjalikult ära rikutakse needki alaealised, kellel veel olekski paranemisvõimalusi. — Ei tahaks sellel määral mitte jagada oma kolleegi pessimismi, kuna mul on asjatundvalt poolt — dr. med. H. M a d i s s o n i kaudu — teateid, et see asutus iseäranis viimastel aastatel tublisti on edenenud. Arvan aga küll, et ta siiski tungivalt reformi vajab, eeskätt kohtupsühhaatriliselt hästi ettevalmistatud, pedagoogiliste kalduvustega ja soojasüdamelise kohtuarsti ametissekutsumisega asutuse juurde, millel praegu nii hästi kui täielikult puudub arstlik-pedagoogiline juhatus ja nõuanne. Vastavalt hingearstlik-pedagoogilistele nõuetele tuleb järjesti edasi arendada kogu asutuse tegevust, milleks aga tingimata vajalik vastavalt ettevalmistatud kohtuarsti kaastöö, kes kuuluks ka asutuse õppepersonaali hulka.

Eeltoodust tohiks selge olla, et meie juba praegusel silmapilgul vajaksime ja ka edaspidi järjest vajame eriliselt ettevalmistatud kohtupolitsei- ning vanglaarste. Praegu aga Eestis ringi vaadates peame konstateerima, et olemasolevaid jõudusid sellel alal võiksime sõrmil loendada, kusjuures täiesti jätkuks juba esimese käe sõrmedest... Meil kaevatakse — osalt küll õigusega — arstide üleproduktsooni üle, eriliselt ettevalmistatud kohtupolitsei- arstidest aga on karjuv puudus. See on tingitud asjaolust, et senini ei ole sõandatud kohtulikku arstiteadust valida omale erialaks, sest et väljavaated vastavat tööd leida Eestis veel viimase ajani olid äärmiselt piiratud (üks ainus iseseisev kohtu-politsei- arsti koht terves Eestis!). Meie praeguste kohtuarstide, linna- ning maakonna-arstide kutsetegevusele, mis on ja peab olema eeskätt sanitaar-administratiivne, on kohtu-politsei- arstlik töö vaid häda-asjana külge poogitud, kusjuures nende arstide suur enamik — ütleme seda

otsekohaselt välja — kaugeltki mitte küllaldast ettevalmistust ei oma kohtumeditiini alal. Reformi vajadus — kohtupolitsei- ning vanglaarstliku töö-ala vabane mine linna- ning maakonna-arstide kutsetegevusest ja tema iseseisev väljaarendamine, — on kahtlemata nii asjaosalistele kui ka asjale enesele kasuks, nii kui seda ka meie linna- ning maakonna-arstid oma aastakoosolekul 1923. a. uuesti on rõhutanud. Ka kohtu-politsei-õimudele ei tohiks küsimus mitte ükskõikne olla. Nüüd, kus meie juristid on täiel jõul omale loomas uut ajakohast kohtukorraldust, tuleks ehk silmas pidada ka kohtupolitsei- ning vangla-arstlikku töö-ala, mis ikkagi moodustab omaette tähtsa lüli ka sama kohtukorral-

duse alal, sotsiaalse hoolekande, eriti kinnitumeditiini ja teistest aladest rääkimata. Iseseisva ja ajanõuete kohaselt funktsioneeriva kohtupolitsei- ning vanglaarstide võrgu loomine tähendaks kahtlemata positiivset saavutust ka meie õigusemõistmise alal. Sellega koos käiks ka ideeline saavutus: juristidega alalises tihedas kontaktis töötav kohtu-politsei-arkond küllastaks formaal-juriidilist mõtlemisviisi arstlik-bioloogilise, milles peitub püsimatü arenemise ferment ja mis esimesele seega ainult kasuks võiks olla, niisamuti kui ka arstkond võidaks, omandades enam juriidiliselt konsekvantset mõtlemisviisist.

Prof. S. Talvik.

Prokuröri osavõte erasiüdistuse-asjadest.

Eespool lõpetasin *) arvustuse nende Kriminaal-kohtupidamise Seaduse muudatuste kohta, mis tuleks meie arvamise järele sisse kanda praegu maksvasse õigusesse.

Selles ringis, s. o. kuriteo selgituse ringis kohtu ees, on veel üks seisukoht, mis vääraks tähelepanu. See oleks otsekohe vastand varemini läbiharutatule. Kõnelesime kahjusajale süüdistaja funktsioonide andmisest kriminaal-asjade harutamise puhul üldkohtu-asutustes, kuid nüüd lubame endale arvustuse alla võtta küsimuse selle üle, kuivõrt on soovitatav jagada teisest küljest prokuröri nende funktsioonidega seal, kus tal neid praegusel ajal ei ole.

Nagu meil on hästi teada, on terve rida kriminaal-asju, kus prokurör mitte ainult süüdistajana ei võta osa protsessist, vaid kus ta on kõrvaldatud ka järelevalvest eeluurimise ja politseilise juurduse üle. Need asjad on nii-õelda era-asjad, s. o. niisugused, mida võib üles võtta ainult kahjusaja kaebuse põhjal ja mida võib ära lõpetada poolte äraleppimise korral.

*) Vaata „Õigus“ nr. 5.

Rahukohtule alluvaist asjust, välja arvatud asjad ainult tähendatud eraldusega, s. o. lepitamisega lõpetatavad, eralduvad väga vähe teistest kriminaal-asjadest, mis seletatav sellega, et Rahukohus esimeses astmes üldse ei lase prokuröri asjaharutamist osa võtta. Viimasel on, õigust õelda, rahukohtuniku otsuste peale õigus apellatsioonikorras edasi kaevata, kuid protsessist ei võta ta sugugi osa, selles asjas oma seisukoha üle andes politseile, kes Rahukohtus ühes kahjusajaga on kuriteo kindlakstegijaks.

Säärane asjaharutamis-kord ei tekita tõsisemaid vastuvaidlusi Rahukohtu toimetuses olevate asjade rohkuse, nende märgatava lihtsuse ja tähtsusetuse juures ja seepärast oleks liiga koormav nõuda prokuröri osavõtet neis asjus aktiivsemal kujul kui praegu.

Prokuröri osavõte Rahukohtu istungist teeks sealse protsessi keerulisemaks, mis aga oma põhimõtte järele peaks kandma lihtsuse ja kiiruse iseloomu.

Koguni teine on asjalugu üldkohtu-asutustes. Neile kohtuasutustele alluvaist

asjust on erasüüdistuse-asjadel oma ajalugu, mis märksal mõõdul sulab kokku varemini läbiharutatud küsimusega.

Kõrgemalt poolt 29. septembril 1862. aastal kinnitatud Venemaa kohtuasutuste ümberkorraldamise määrustega tunnistati ilma erandita kõik erasüüdistuse-asjad Rahukohtule alluvaks. Selle määrustiku § 4. põhjal pandi süüdistamisõigus, s. o. kuriteo avalikukstegemine ja kaebaluste kohtu alla andmine, prokuröride ning teiste selleks asutatud võimude peale, välja arvatud seaduses äratähendatud juhtumused, kus ei või kriminaalsüüdistust tõsta muidu kui erakaebuse põhjal.

Riigikantselei juurde asutatud komisjon, kelle peale oli pandud kohtute ümberkorraldamise seaduse eelnõu kokkuseadmine, võttis kriminaal-kohtupidamise seaduse eelnõusse praegu maksvad § 2., 3., 4. ja 5., mis kindlaks määravad prokuröride ja eraisikute kui Rahukohtus ja üldkohtu-asutustes süüdistajate õigused.

Ühes sellega ei leidnud see komisjon võimalikuks raskete karistuste tõttu mõnede süüdistuseasjade kohta, mida harutatakse erakaebuse-korras, asja otsustamist anda üksiku kohtuniku kätte ja arvas võimalikuks rahukohtuniku harutusele anda ainult asju, mida lepituse teel võib lõpetada. Ühenduses selle eelarvamisega võeti kriminaal-kohtupidamise seadusesse § 35; mis aga 1891. a. 21. mai seadusega ära muudeti.

Sel kombel pandi maksvas Kriminaal-kohtupidamise Seaduses 1862. a. 29. septembri määruste muutmiseks maksmakuni praeguseni alalhoidunud era-kriminaal-asjade jagamine Rahukohtute ja üldkohtute vahel üldistel alluvuse alustel. Sealjuures hoidus tähendatud määrustikust alal põhimõte, et kõigis asjus, mis kahjusaaja kaebusel alustatud ja mida leppimisega võib lõpetada, lasub kaebaluse süüdistamine kohtus erakaebaja peal (Kr. Kp. S. § 5).

Sel kombel näisid avaliku süüdistuse organid täielikult erasüüdistuse-asjadest kõrvaldatuna, ning sealjuures mitte ainult lihtsustatud rahukohtuniku kohtupidamise piirkonnas, vaid ka enamkeerulistes protsessides üldkohtu-asutustes.

Nagu ülemal tähendatud, on era-kriminaalasjades, mis alluvad üldkohtu-asutustele, prokuröri võim kõrvaldatud nii kohtuistungil kui ka eeluurimise toimetamisel. Seaduses pole selle asja kohta, õigust öelda, otsekohest näidet, kuid praktika otsustas selle küsimuse nimetatud mõttes, põhjenedes täpsale § 5., 479. ja 511. seletusele, kus viimases on otsekohe öeldud, et era-kriminaalasjad võetakse prokuröri järelevalve alt, kelle kohustused piirduvad asja üleandmisega vastavale kohtuasutusele. Sõltumata sellest on Kr. Kp. Seaduse 1863. a. väljaande lhk. 146. seletavas kirjelduses § 263. juurde öeldud järgmist: „Kui eeluurimine on alustatud politsei teadaande põhjal, siis on prokuröril teade juba politseilt niihästi kohtu-uurijale teatatud juhtumusest kui ka politsei poolt kokkuseatud ja kohtu-uurijale edasiantud juurdlusest, kuid kui on asi alustatud erakaebaja kaebusel, siis pole prokuröril tarvis eeluurimisest teada, sellepärast et prokuröri järelevalve võim ei ulatu sääraste asjade peale.“

Ka ei saa tähendamata jätta, et Ringkonna-Kohtule alluvais erasüüdistuse-asjades ilma vannutatud meeste osavõtteta (s. o. meie seaduste järgi asjus, mis pole seotud õiguste kaotusega) sõltub kohtu alla andmine ainult erasüüdistajast, sest Senati seletuse järele (üldkoosolek 1880. a. nr. 10) võib kohus neis asjus süüdistuse lõpetada ainult § 16. ja 27. loendatud põhjustel (s. o. kaebaluse surma, poolte leppimise, igamise ja armuandmise põhjal) või tõstetud süüdistuses kuriteo tunnismärkide puudusel, s. o. seaduslikkudel põhjustel, kuid mitte andmete puudusel kaebaluste süüdistuseks.

Sel kombel otsustub erakaebaja kaebusega juba ette ära küsimus kaebaluse kohtu alla andmise üle, olgugi et eeluurimisel kindlaks tehti täielik süüdistuse alusetus. Ainult suure tähtsusega asjades, milledes kaebalust ähvardab karistus õiguste kaotamisega, on kaebalused kindlustatud seaduses ettenähtud kohtu alla andmise korraga, sest Senati seletuse järele peab Kohtupalat, kui süüdistav koda, eeluurimis-materjali läbi vaadates ära kaaluma, kas on küllalt põhjusi kaebaluse kohtu alla andmiseks, ja selle järele võib ta mitte ainult ära muuta, vaid ka ära lõpetada tõstetud süüdistuse (Senati üldkoosoleku määrus 1890. a. nr. 4). Meil Eestis on süüdistava koja ärakaotamisega nähtavasti ka see kindlustus ära langenud.

Kõrvaldades prokuröri võimu kõigi asjade osavõtmisest, mis leppimisega võivad lõppeda, läksid seaduse kokkuseadjad välja kahest seisukohast, missuguste õiglusele küll tõsiselt peab vastu vaidlema: 1) nimetatud kriminaalajad olid tunnistatud ligikaudu tsiviilajade sarnaseks ja 2) era-kriminaalajad viidi üle kriminaal-nõudmisajade liiki, mis puutuvad ainult üksiku eraisiku huvisid, aga mitte kogukonna ehk riigi huvisid.

Seesugune motiveerimine räägib vastu praegu maksvaile määrustele, et ka era-süüdistuse-asjades kaebalune langeb karistuse alla mitte ainult eraisiku, vaid ka riigi huvides, olgugi et kriminaalkaristusel oli mõnedel juhtumustel kahjusaaja kasude iseloom. Riik, nagu räägib praegune õigusteadusline õpetus, keeldub oma karistuse-õigusest kahjusaaja kasuks ja hoiab alal neis asjus karistuse-õiguse (olgugi et karistab siiski riiklik võim) ainult kaebuse saamise ja mitteleppimise korral. Niisuguste asjade tsiviilajadega ühesuguseks tunnistamine on täiesti alusetu.

Pöördudes küsimuse juurde, missugusele alusele võib rajada erakaebuse laskmist kriminaalprotsessi ilma prokuröri osa-

võtteta, ei saa mitte tulemata jääda otsusele, et see küsimus seisab väljaspool igasugust olenemist mõnesuguste asjade ülesvõtmise instituudist ainult erakaebaja kaebusel, kuna motiivid, mis kõlvulised säärase erakorralise asjade ülesvõtmise põhjenduseks, kaugeltki pole kõige kõlvulisemad ja põhjendatumad praegu kohtus maksva korra kohta kuriteo avalikustegemise üle. Era-kriminaalajade alustamise instituut eriti kahjusaaja kaebuse põhjal on aluse saanud kõige mitmekesimate motiivide põhjal, milledel pole mingisugust ühist ühe või teise kohtus kuriteo avalikustegemise korraga. Säärasteks motiivideks on näiteks isesuguste vahekordade olemine kahjusaaja ja kaebaluse vahel (vargus sugulaste vahel), austus perekondliku ühenduse pühaduse vastu (samasugustes ja sarnastes asjades), kuriteo tähtsusetus seltskonna vaadetes jne. Era-kriminaalaja kohtuistungil avalikustegemise korra printsiibil on aga püüe kergendada riigivõimu tööd kuriteo avalikustegemises.

Säherdune era-kriminaalaja avalikustegemine kohtuistungil, ilma et seda oleks põhjendatud mingisuguste teoreetiliste andmetega, vaid mille puhul aluseks võeti eriti praktilist külge, väljendas praktikas oma eitavaid külgi. Rahukohtus tema asjaajamise lihtsuse tõttu täiesti kõlvulised käsitlused muutuvad väga raskeks isikuile, kel puudub juriidiline ettevalmistus üldkohtu-asutustes, sest et asjaajamine nõuab seal erilist oskust. Nagu näha on olnud, jääb ülesastuja kahjusaaja neis asutustes abitusse seisukorda: ta laseb mööduda tähtajad ega tea alalõpmata nende olemasolust midagi; samuti ei ole ta tuttav temale, kui süüdistajale, maksvate õigustega ja prokuröri ülesastumine süüdistajana temaga üheskoos kindlustaks temale igatahes asja õige ajamise.

Lääne seadusandlused kinnitavad selles mõttes meie algmõistet. Nii ei tunne suurem osa Lääne-Euroopa riikidest min-

gisugust vahet avaliku ja erasüüdistuse vahel: Prantsuse code d'instruction criminelle 1808. a. ei tunne erasüüdistust. Neuchâтели 1893. a. seaduse § 4 sisaldab endas määrust „kriminaal-nõue on avalik nõue“. Selle paragrahvi juurde käivaist motiividest on näha, et seaduse kokkuseadjad on põhjalikult läbi harutanud küsimuse selle üle, kas ei oleks tarvis sisse seada erasüüdistus Saksa kohtupidamise eeskujul. Pöördes tähelepanu selle peale, et säärane süüdistus on Saksamaal lubatud ainult kahes kuriteo liigis (kerged kehalised vigastused ja auhaavamised), tunnistasid Neuchâтели seaduse kokkusead-

jad, et seesuguseis asjus muuta harilikku kohtupidamiskorda pole soovitav, et kriminaalne repressioon on seotud avaliku huviga, mis on tähtsam üksiku isiku tahetest teisele kätte maksta ja et erasüüdistuse sisseandmisega kõiguks kriminaal-kohtupidamise kõrge seisukoht.

Mitte puudutades küsimust vastavate maksvate seaduste ümbertöötamise peenuste üle siin väljendatud seisukoha tõttu, loeme siiski ettetoodud kirjeldust niivõrt tähtsaks, et sellega tutvuks advokatuur ja üldse isikud, kes õigusteaduslistest küsimustest huvitatud.

H. Kromel.

Miks on abort karistatav?

Vist pole ühelgi õiguse-ajaloo ajajärgul olnud ainustki säärast vaidlusealust küsimust, nagu seda on loote hävitamise küsimus. Nii doktriinis kui ka seaduseandluses lahendati abordiküsimust äärmiselt mitmekesiselt, ja vaevalt on teist õiguse eriharu, kus oleks pakutud nii palju probleemi lahendusviise kui käesolevas küsimuses. See küsimus huvitas kaemat aega majandusteadlast, ja riigimeest, ja teoloogi, ja mõtteteadlast, ja arsti ning lõpuks — õigusteadlast, kuna ta viimasel ajal isegi poliitilise võitluse aineks on saanud, mida võib tähele panna praeguse Saksamaa parlamentaarset elu vaadeldes. — Ent käesolevas kirjatükis vaadeldakse loote hävitamist ainult juriidiliselt vaatepunktilt. Pean kõige pealt ütleva, et tarvitan ütlust „loote hävitamine“ mitte sellepärast, nagu annaks see sõna täpsalt edasi selle mõiste juriidilise konstruktsiooni, vaid lihtsalt sellepärast, et see sõna on üldtarvitatav isegi kõige uuema-

tes eritöodes, kuna ta koguni pealkirjana esineb, näit.: Hirsch, die Fruchtabtreibung, 1921; Kisch, Problem der Fruchtabtreibung, 1921; Lochte, „Die Fruchtabtreibung und ihre Bekämpfung.“ Deutsch. Ztschr. f. d. g. g. Med. 1923. H. 5. Almaljärgnevast selgub, et õigem ja täpsam oleks termin „loote surmamine.“

Miks karistatakse loote hävitamise eest nii naist kui ka kaasaitajaid? See küsimus kerkib üles alatasa ja kõige pealt juristi ees. Vist ei eksi, kui ütleme, et lõplikku vastust sellele küsimusele pole meil seniajani.

Et täpsamalt selgitada kaasaegsete seadusandluste aluslauseid käesolevas küsimuses, selleks luban enesele juhtida lühidalt tähelepanu abordi kriminaal-õiguslise mõiste ajaloolise arenemise tähtsamate etappide peale.

Muistne vanemate jus vitae ac necis oma laste suhtes laienes ka emaihus oleva loote peale. Ja peale selle tegi seesuguse

kuritöö karistamatuks roomlaste vaade loote kui mulieris portio vel viscerum peale, ja tema hävitamist karistati vaid sel määral, mil kolmas isik võis raskejalgse tervisele hädaohtlik olla.

Stoikute õpetuse järele pole lootel — foetus — mingisugust iseseisvat tähendust. Kuid isegi Rooma moraalse langemise hari-punkti ajajärgul vaadeldi seda kuritegu kui res mali exempli. Alles Septimius Severuse ajal, II aastasajal p. Kr., leiame esimesi seda kuritegu teataval määral reguleerivaid seadlusi; kuid ka need jätavad karistamata vallalise naisterahva ja mehe nõusolekul toimunud abikaasa. Tähelepanav on, et viimast vaadet leidub teatavate modulatsioonidega mõnel kaasaegselgi autoril. Vaate muutumine inimese loote peale pidi kajastuma ka seadusandluses. Ja tõesti, kui kanooniline õigus kuulutas: „Homo est, et qui est futurus“, pidi seadusandlus juba loogiliselt tunnistama loote hävitamise mitte foeticidium'iks, vaid homicidium'iks; nii sanktsioneeriski seda II Konstantinopoli sinod. Karistuse määra suhtes tehti järgmist vahet: foetus non animatus'e hävitamise eest karistati rahalise trahviga, kuna foetus animatus'e hävitamine tõi karistuseks surmanuhtluse; seejuures oli meesloode foetus nonanimatus kuni 40-da, naisloode kuni 80-da raskejalgsusepäevani. Ei saa siin nimetamata jätta, et karistatavuse alandamist raskejalgsuse algjärgul pooldavad mitmed kaasaegsed autorid (Radbruch, Ed. v Liszt).

Vaade loote väljaajamise kui tapmise peale tungis ka keiser Karl V seadusraamatusse „Peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V“, kus abort asub osas „von den bösen Tödtungen.“ Ka seal karistatakse abortisurmaga. Kanoonilise õiguse mõjul elab see vaade meie ajani ning tema jälgi leidub enamas jaos kaasaegsetes kriminaalseadustikkudes, näit.: Vene, Saksa, Hollandi jne. seadustikus. Et aga aja jooksul on karistuse-

süsteem põhjalikult muutunud, siis on tunduval määral pehmenenud ka kriminaalseadustikkude vastavate paragrahvide sanktsioon. Ent siiski üldiselt võttes on paljude seadustikkude järele määratav karistus aborti eest üleliia karm. Suurem hulk maksvaist kriminaalseadustikest on säilitanud selle kanoonilise õiguse vaate loote hävitamise peale, pärimise teel ja täielikult, kuni tänapäevani, vaadeldes loote hävitamist kui loote eluõiguse rikkumist; see vaade tugeneb, nagu juba öeldud, ristiusu kiriku määrusel, mis loeb inimese loodet (foetus) inimeseks ja seega eo ipso foeticidium'i homicidium'iks. Et see vaade on täiesti vale, selle on tõendanud lõplikult looduse- ja arstiteadus, ja mina ei hakka üksikasjalikult peatuma sellel rohkem arstiteaduslikul kui õiguslikul küsimusel. Juhin tähelepanu ainult sellele, et uuemas kriminaal-õiguslikes kirjanduses valitseb vaade, et inimese ja foetus'e vahel on tunduv orgaaniline vahe ja et ainukeseks õigusvõimeliseks olevuseks on inimene kellele kuulub ka eluõigus (V. Wachenfeld, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 1914). Nii näiteks lausub Holtzendorf kategooriliselt omas Handbuch III: „Die Leibesfrucht ist ein völlig anderes Objekt als der Mensch.“ Niisama: Dr. Horch „Das Verbrechen der Abtreibung“ 1878. a. ja Hiller „Das Recht über sich selbst.“ 1908. a.

Vaatamata selle peale, et niisugune on vaade inimese loote peale kirjanduses, püsivad maksvad seadusandlused kangekaelselt ja otsejooneliselt aborti karistatavuse alusel, lugedes teda eluvastase kuriteo eriliigiks, nimelt loote eluvastaseks kuriteoks. Selles suhtes leiavad seadusandlused ja praktika toetust kuni viimase ajani n. n. klassiliselt koolilt, mis tänapäevani viivitab abordiprobleemi revideerimisele võtmisega. Kuid enne kui näidata, kuivõrt koodeksid selles küsimuses üksteisega sarnanevad, peatun natuke uuematel statistilistel kokkuvõtetel, mis valgustavad

meid huvitava probleemi seisukorda. Statistilised andmed näitavad, et abortide laine ei kahane, vaid suureneb hiiglakii-rusega. Selle sotsiaalse nähtuse põhjusi püütakse seletada mitmeti, seal hulgas ka pärastsõjaaegse seltskonna vaesenemise ja demoraliseerumisega. Tuliselt arutatakse abordiküsimust mitmesugustel kongressidel, ent inimese mõistus rabeleb jõuetult, otsides väljapääsu ja paranemist. Seejuures räägib aga juba eel-sõjaaegne statistika, et näit. Saksamaal mõisteti süüdi (Bürgeri järele) 1902. aastal 558 is., 1903. a. — 545, 1904. a. — 634 ja 1905. a. — 509, vastutuselevõetuid oli aga kaugelt enam; ainuüksi Berliinis tehakse, arvates 1905. aastast, iga aasta üle 8000 kuritegelise aborti; peaaegu sama palju Napolis; Pariisis aga kasvas abortide arv aastakümne jooksul (1890 — 1900) kolmekordseks võrreldes eelmise aastakümnega ja kasvab alata. Kuid rekord selles suhtes on Ameerika käes, kus ainsas New-Yorgis on 80 000 kuritegelist aborti, kuna neist kohtuni kõigest 80 ulatub. Kui uskuda arste, siis on kõikide väljaheidetud loodete arvust kõige vähemalt kaks kolmandikku kuritegelikud. Huvitavaid andmeid Berliini kohta toob M. Hirsch (Die Fruchtbarkeit 1921), kelle statistiliste andmete järele 100 viljakandva (fruchtbare) abielu kohta tuleb 93 aborti; neist oleks vanaduse järele 19- — 24-aastastel — 44 aborti, 25- — 30-a. — 79, 30- — 36-a. — 119; selle statistika järele on igal 30- — 37-aastasel naisel keskmiselt üks ja kaks kümnendikku (1,2) aborti, teiste sõnadega — kahe sünnituse kohta üks väljaheide. Arvesse võttes, et 75—80% kõigist väljaheidetest on kuritegelikud, saame kohutavalt suured arvud. Neid arve peab tingimata suurendama, kui arvesse võtame kogu ilma perioodilise kirjanduse lõpmatu hulga kuulusi, millest selgub isegi asjasse pühendamata, et siin on tegemist n. n. abordi-meistritega. Võib olla ei paista need arvud nii mõnelegi hirmuäratavatena, kuid

siinjuures ei tohi unustada, et surmajuh-tumused aborti korral pole sugugi haruldased. Nii näit. on näha hiljuti avaldatud Saksa Reichsgesundheitsamti andmetest (23. jaan. 1924), et 46 suures linnas, mille elanikkude arv ulatub saja tuhandeni või üle selle, oli 1923. aastal loote-väljaheite tagajärjel 901 surmajuhtumust ja ainult 437 surmajuhtumust sünnituspalaviku tagajärjel.

Et selle sotsiaalse nähtuse peale peab reageerima, on ammust ajast selge; et aborti levimisega peab võitlema, on tunnistanud kõik seaduseandjad. Kuid kuidas? missuguste abinõudega? kas hoiatavatega, hirmutavatega või mingite teistsugustega? Vaadake, kuidas vastavad selle peale kaasaegsed seadusandlused.

Saksa 1872. aasta kriminaalseadustik mahutas kuritegelise aborti ossa „Verbrechen und Vergehen wider das Leben.“ Seal on sellele kuriteole pühendatud § 218—220, milles ette nähakse kolme seltsi aborti: 1) lihtne abort, mille sünnitas raskejalgne ise või kolmas isik tema kaasteadmisel (karistuseks parandusmaja kuni 5 aastani, pehmendavail asjaoludel aga mitte vähem kui 6 kuud vangistust); 2) tasu eest toimetatud aborti saame siis, kui keegi muretseb aborditegijale tasu eest abinõud, mida viimane aborti tegemisel tarvitab või kui keegi ise tasu eest aborti tegemisele kaasa aitab (karistuseks parandusmaja kuni 10 aastani); 3) abort, mille toimetanud kolmas isik, kuid ilma raskejalgse nõusolekuta ning teadmisesa (karistuseks parandusmaja mitte vähem kui 2 aastat, surmajuhtumustel mitte alla 10 aasta).

Juba v. Liszt näitas, et nende paragrahvide selgusetu ja ebaõige redaktsiooni tõttu tekkis suur hulk raskesti lahendatavaid küsimusi. Kahtlemata on siin karistuse motiiviks loote tapmine (Tötung), kuna loodet inimesega võrdseks peetakse; kuid küsime, kas vaid tapmine? F. v. Liszt (lhk. 343) arvab, et abort on, „einer-

seits Tötung oder Gefährdung der Frucht, andererseits Gefährdung der Schwangeren“. Järjelikult lõpeb Liszti arvates kuritegu mitte üksi emaihus, vaid ka loote tahtelise väljaajamisega, olgugi et loode ellu jäi ja süüdlase tahe polnud sihitud loote tapmisele. Seda vaadet jagavad teisedki autorid: v. Wächter, Meyer jne. Üldvaade aga (Radbruch ja teised) tunnistab lõpetatud kuriteo olemasoluks ainult surmamisjuhtumusel. Võib-olla on viimane vaade põhimõtteliselt õigemgi, kuid seadusetahe vaatepunktilt on õigus ka Lisztil, sest § 218. räägib: „Abtreibung oder Tötung“, ent mitte „Tötung durch Abtreibung“.

Täiesti vananenud ja puudulikud paragrahvid abordi kohta sundisid seaduseandjat seda arvesse võtma. Saksa krim. seadustiku ümbertöötamisel mitmes eelkavas, nimelt 1909. a., 1911. a., 1913. a. ja lõpuks 1919. aastal. Peatun siin 1919. aasta eelkaval, kus on kadunud karm sanktsioon ja maksva kriminaalseadustiku vastavate paragrahvide vaieldavus.

§ 218. ja 219. asemele astub eelkavas ainus § 286. Selle järele karistatakse oma ihuvilja surmanud ehk seda teisele usaldanud ema ehk teist isikut, kes selles kuriteos süüdlane, vangimajja paigutusega, iseäralistel juhtumustel kuni 5 aastat parandusmaja. Kui aga surmamine sündis raskejalgse nõusolekuta (ohne Einwilligung), või erilise tasu eest, või kui erilise tasu eest on selleks antud abinõusid siis on karistuseks parandusmaja. Eelkava üldosa määruste järele muutub abort kuriteost (Verbrechen) üleastumiseks (Vergehen) ja 1924. a. 4. jaan. novelli järele, mis I. IV. 1924. a. jõusse astus, oleks see „Vergehen“ allunud (kui eelkava oleks maksma pandud) mitte vannutatud inimeste kohtule, vaid harilikule Schöffengerichtile. Peale selle võis kohus eelkava üldosa järele määrata minimaalse karistuse ühepäevase vangistuse näol. Süüd pehmen-davail asjaoludel võis kohus § 115. järele

piirduda rahatrahvi määramisega, kuna iseäranis kergeil juhtumusil võis teha § 61. ja 116. järele ainult noomitust (Verweis).

Nii siis tunnistab ka 1919. a. eelkava abordi põhimõtteliselt karistatavaks, kuid astub siiski hiiglasammu edasi, võrreldes maksva seadusega, ja nõuab lõpuleviidud kuriteo tunnuseks — *conditio sine qua non* — loote surmamist, määrates parandusmaja ainult iseäralistel raskematel juhtumustel. Peab veel toonitama, et eelkava karistab iseäranis karmilt abordi toimetamist tasu eest, mis raskendab kahtlemata elukutselist loote väljaajamist (Abtreiben). Ent eelkava läheb veel kauge-male, tunnistades § 287-s vangistuse ehk rahalise karistuse ähvardusel kuritegeli-seks ka igasuguste abordi toimetuseks tarvisminevate tarbeasjade pakkumist, väljapanemist, kuulutust, kujutust, samuti ka oma või võõraste abi pakkumist abordi toimetuse jaoks.

Teisel, Saksa koodeksile õige lähedal oleval, Austria koodeksil, ei hakka ma peatuma, sest Austrias praegugi maksev 1852. a. 27. mai „Österr. Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen u. Übertretungen“ seisab meid huvitava küsimuse käsitluses Saksa koodeksiga ühisel vaatepunktil, luges kuriteo objektiks samuti loote pä-ralt oleva elu õiguse rikkumist ning mää-rates samuti abordi eest rasket — kuni 10-aastast karistust. Niisamuti tunnistab lootele eluõiguse omaseks ja karistab ni-melt selle õiguse rikkumist ka Madal-maade kriminaalkoodeks, mis maksev 1. sept. 1886 a. Ent see koodeks karis-tab, võrreldes vanade seadustikkudega, raskejalgset, kes ise abordi sünnitanud, pehmemalt, nimelt, kuni 3 aastat türmi, kuna kolmandat isikut, kes raskejalgse nõusolekul abordi sünnitanud, karistatakse türmiga kuni 4 aasta 6 kuuni. Iseäranis raskelt karistab seadustik arste, ämma-emandaid, apteekreid, kusjuures seaduse-andja peab karistust raskendavaks motii-

viks nähtavasti oma elukutseliste kohuste rikkumist nende isikute poolt.

Skandinaavia seadustikkude juurde asudes algan Taanimaast.

„Taani Kuningriigi üldkodanlik kriminaalseadustik“ on üks kõige vanematest maksvatest kriminaalseadustikkudest, sest ta on maksev 1866. aastast. See seadustik karistab aborti äärmiselt karmilt, nähes abordis jällegi foetus'e eluõiguse rikkumist. See kuritegu on ette nähtud § 193-das, mis asub osas tapmisest, ja loetakse lõppenuks, kuigi loode ellu jääb, — järjekult, karistatakse ka loote väljajamist kitsamas mõttes. Vastavalt seadustiku vaatele kuriteo iseloomu peale on määratud ka rasked karistused: kuni 6 aastat parandusmaja, kui abordi on toimetanud raskejalgne ise või kolmas isik tema nõusolekul, ja parandusmaja eluajaks, kui kolmas isik toimetab abordi ise-

äralistel rasketel oludel ilma raskejalgse nõusolekuta ehk teadmisetä.

Natuke pehmemad on Rootsi 1864. a. kriminaalseadustiku määrused 1890. aasta redaktsioonis, kus karistatakse raskejalgset, kes ise omale abordi teinud, sundusliku tööga ühest kuni kuue aastani, kui loode sündis valmimatuna ehk surnuna, vastasel juhtumusel aga sundusliku tööga ehk vangistusega kuni 6 kuuni. Kolmandat isikut karistatakse, kui ta on teotse- nud raskejalgse nõusolekul, 6 aastani või sundusliku tööga kuni 1 aastani; see ole- neb sellest, kas sündis loode valminuna või mitte, elavana või surnuna. Karistus suureneb kuni surmanuhtluseni, kui abordi sünnitas kolmas isik ilma raskejalgse nõusolekuta ja raskejalgne selle tagajär- jel ära suri. Säärast sanktsiooni, niipalju kui mina tean, teistes seadustikkudes ei leidu.

(Järgneb.)

P. Poom.

Neljas Õigusteadlaste-päev

Tallinnas 15. ja 16. aprillil 1925. a. „Estonia“ punases saalis.

Läbirääkimised O. Tiefi referaadi kohta*).

Grau: Mul on soov ettekantud referaadist ainult ühte külge puudutada, ja nimelt kohtu alla andmise küsimust. Maksev põhimõte kriminaal-kohtupidamises jaguneb kahte liiki: a) et tõeline süüdlane antaks vastava karistuse alla ja b) et karistus ei saaks osaks ilmasüütule, ka, et süüdlane ei langeks suurema karistuse alla, kui ta seda tõeliselt on ära teeninud. Viimane põhi- mõte kannatab aga selle all, kui ühineda kohtu alla andmise kambri mittetarvilikkuse mõttega.

Kohtu alla andmise kambri asutamise mõte ei ole mitte uus. Oma maksvusele- võtmist ja väljaarenemist on ta Inglismaal leidnud. Šotimaal puudub kohtu alla and- mise kamber; seal asub prokurör erasütü- distaja seisukohal ning on valekaebuse pu- hul vastutav. Prokuröri vastutavuseküsi- must mül referent ei käsitelnud.

Kohtu alla andmise faktil on isiku kohta eluline tähtsus. Kindel on, et inimesele need väärtused, mis tal enne kohtu alla andmist olid, ka sel juhul, kui ta kohtu

*) Vaata Õigus nr. 5.

poolt vabaks mõistetakse, alale ei jää. Ot-sus ei suuda seda alaväärtuslikku hindamist annulleerida, mis inimesele kohtu alla and-mise läbi teiste kaaskodanikkude poolt osaks saab. On ju teada, et riiklikus kuriteos süüdistatav ametnik, kui ta küll kohtu poolt on õigeks mõistetud, ei või oma endise koha peale edasi jääda.

Ideaalsest prokuratuurist ei saa me kõ-nelda, sest et meil on isikud veel viluma-tud ja eksitused on neil väga võimalikud. Eksimatuid prokuröre ei ole ja selle taga-järjel võib üks või teine inimene täiesti ilmsüüta süüpinkki sattuda ja sellega ühen-duses olevate pahede alla langeda. Et seesuguseid saatuslikke eksimisi ja pahesid eemal hoida, on tarvis kohtu alla andmise kamber ellu kutsuda.

See asjaolu, et Inglismaal kohtu alla andmise kambris päeva jooksul mitmed-kümned asjad läbi vaadatakse, on ehk se-letatav sellega, et läbivaadatavad asjad tihti-peale iseenesest küllalt keerulised ei ole; ka on Inglise prokuratuuri esindajad palju vilunud, kui seda meil on näha. Se-nini ei ole Inglise kohtu alla andmise kambri ärakaotamise küsimust veel mitte üles võetud, küll aga vahest selle insti-tuudi täiendamise ja uuendamise küsimust. Prantsusmaa tõi Inglismaalt kohtu alla and-mise kambri põhimõtte mannermaale üle. Mannermaal langes see põhimõtte kahte süsteemi. Esimene, n. n. Saksa süsteem nägi ette kohtu alla andmise kambreid I instantsi kohtu juures, kuna teine, n. n. Prantsuse-Austria süsteem, missugusega hiljemini ühines ka Venemaa, aetas kohtu alla andmise kambrid II instantsi kohtu juurde. Vastuvõetavam meile on teine süs-teem — Austria oma, peale ühe puuduse kõrvaldamist, nimelt, et asja läbivaatamise juurde lubataks ilmuda ka pooli, missugune kord pole Austrias mitte omaks võetud.

Austria süsteemis ei jää kohtunikud va-badeks pealtvaatajateks, vaid peavad peale poolte esinemist otsustama, kas on küllalt põhjusi selleks, et inimest kohtu alla anda.

Üheks põhjuseks, miks meil tuleb kohtu alla andmise kamber sisse seada, on meil valitsev parteiline vastolu. Sest meil kis-takse kõik, mis vähegi võimalik, avalikkuse ette. Ajalehed avaldavad igasuguseid või-matuid teateid, ja prokuröri poolt ei ole senini mingisuguseid korraldusi tehtud, et sarnaseid pahesid ette ei tuleks, sest isik ei saa iga kord toimetajat või kirjasaatjat vastutusele võtta, kui üks või teine teade temast on ajalehte sattunud.

Tihti peale võib prokurör ühekülgses muutuda, süüdistuseakti võivad andmed sattuda, mis sugugi ei vasta tõe oludele. Sagedasti puuduvad raskemate süüdistuste puhul ka lähemad andmed, ja igasugused säärased puudused võivad inimesele sage-dasti saatuslikuks saada. Sellepärast peab isikule võimaldatama enesele kaitset otsida. Sest vaatamata prokuröri arvamise peale võib kohtunikul hoopis isesugune arusaamine asjast tekkida ja selle tagajärjel asja puhtvormilistel põhjustel, ilma et ta sisu-liselt läbi vaataks, ära lõpetada.

Prof. Ullmann leiab kohtu alla andmise kambril oma puudused olevat; nimelt või-vad kohtunikud kirjaliku akti läbivaatami-sel, ilma et suusõnalisi seletusi ära kuu-laksid, asja kohta tahtmata ühe või teissu-guse eelarvamise omandada, kuid ligemal vaatlemisel ei kanata see teooria mingisu-gust arvustust välja.

Ka ei saa Vene korda mitte ideaalseks tunnistada. Seal läksid kõik tähtsamad süüdistuseasjad kohtu alla andmise kamb-rist läbi. See kord tekitab asjatut ballasti. Oma algatusel ei pruugi riik asju kohtu alla andmise kambrisse saata. Iga isik on õigustatud ja enese huvides kohustatud ennast kaitsma; kui ta seda ei tee, siis pole tal ka riiklikku kaitset tarvis.

Ainult prokuröri arvamise põhjal ei tohi keegi süüpinkki sattuda. Prokuratuuri esin-dajad ei teotse mitte iga kord korrektseid ega ettevaatlikult, iseäranis veel süüdistuse-akti kokkuseadmisel.

Üheks takistuseks kohtu alla andmise kambri sisseseadmises on ette nähtud asjatute kulude tekkimine; kuid arvan, et seda ei saa mõjuvaks takistuseks lugeda, ka mitte seda, et selle asutuse läbi asja arutamise kiirus võiks kannatada, sest mis aitab asja kiirendamine, kui elulised huvid selle läbi võivad rikunduda. Kohtukorralduse alused ei luba prokurörile kohtunikku kohtu alla anda; sealjuures pole aga ära tähendatud vastavat kohtu alla andmise instituuti; kuid seesugune instituut peab olema, sest nähtavasti ei usaldata prokuröri. Samuti loevad need kohtukorralduse alused Vene korda halvaks — avalikuks tulnud puuduste tõttu ja ei taha sellepärast tervet seda instituuti omaks võtta. Selle seisukohaga ei saa nõus olla, sest mõningate puuduste pärast ei või veel mitte tervet instituuti kõrvale heita, vaid tuleb ära otsustada põhimõtteline küsimus, kas on see või teine instituut üldse tarvilik või mitte. Jaataval korral peaks vaid ainult puudused kõrvaldatama ja instituut võimalikult tarvitavaks tehtama.

Sagedasti seletatakse, et meil pole kohtunikke ja uute koormatustega ei saa neid praegu koormata. See vastulause ei tähenda midagi. Selles asjas tuleks vastavad abinõud tarvitusele võtta, sest muidu võib ju ütelda, et kohtunikku puudusel tuleb meil kohtud kinni panna.

S a a r m a n n: Kohtu alla andmise kambri elluviimise küsimuses ühinen täiesti eelkõneleja seisukohaga. Mis puutub hr. referendi seisukohasse prokuröri kõrvaldamise asjas jälgimistööst ja tema erapooletumaks muutmisel, siis ei saa mina sellega ühineda.

Kohtukorralduste uute aluste järele on raske eeluurimis-toimetusest aru saada. On teada, et mõnedes asjades ei ole süüdistuseakti kokkuseadmine nõutav, kuid ühe kui teise nõudmise piirid tuleb täpsalt kindlaks määrata. Peale eeluurimis-seaduste väljatöötamist on elu hoopis iserada läinud. Protsessi kokkuseadmisel ei antud politseile juurdluse toimetuses peaaegu mingisugu-

seid ülesandeid, välja arvatud § 258. protsessis, äeatähendatud piirides, kus ta kohtu-uurija funktsioone võis osaliselt täita. See tollaegne erand oli tingitud Vene laiali-sest maa-alast.

Aja jooksul tekkis Vene ajal kriminaalpolitsei ja hakkas välja arenema; luurimine muutus tehniliseks tööks, mis tsentralisatsiooni-põhimõttest välja läks ja igasuguseid uuemaid abinõusid tarvitama hakkas. Kohtu-uurija ei saa eeluurimist iseseisvalt enam toimetada; tarviliseks abiks on temale politsei. Sellepärast on arenemine just selles sihis liikunud, et osa uurimistööst pannakse politsei peale. See, mida vanasti erandiks loeti, on muutunud reegliks ja vastuoksa, mis oli reegliks eeluurimise toimetamisel — nimelt kohtu-uurija iseseisev tegevus — on muutunud erandiks.

Teiseks küsimuseks on prokuröri ja kohtu vahekord. Prokurör peab olema kohtu isesuguse kontrolli-järelevaatuse all. Praegu on kohtunik (kohtu-uurija) prokuröri mõju all. Kohtu-uurija on süüdistajaks muutumas, ta esindab osa süüdistavast võimust. Tema toimetab eeluurimist ja seab süüdistuse üles, mispärast tema peal teataval määral lasub moraalne vastutus. Kohtu-uurija funktsioonid peab prokuratuurile üle antama, sest üks jälgimisaparaat — politsei — on juba prokuratuuri kätte antud. Igatahes peab kuriteo jälgimisel üks ainus instituut olema, kas kohtu-uurija või prokurör, kuid kahte aparati ei või siin olla.

Kõik reformid, mis kavatsetakse ette võtta, nõuavad igakülgset läbikaalumist ja arutamist. Seaduse-eelnõus on loetud kohtu-uurija instituut mittesoovitavaks, kuid teisest küljest teatud ajaks siiski tarvilikuks, nagu seda U. kohtukorrald. alustes on ette nähtud.

Tähtsamates asjades toimetab eeluurimist kohtu-uurija, vähem tähtsates — politsei prokuröri järelevaatuse all. Tahab aga politsei üht või teist toimetust uurimisalal ette võtta, peab ta kohtu-uurija poole pöörduma. Kohtu-uurijat loetakse erapooletuks

ning sõltumatuks jälgimisorganiks; tema koguvat materjali niihästi pro kui contra; kuivõrt see väide aga õige on, on vaieldav. Mis puutub kaebeluse kasuks kogutavasse materjalisse, siis on selleks kõige paremad tema enese tunnistajad, kes kohtu ees võivad tema kasuks asjaolusid avaldada. Samuti võib ka kohtu-uuriija kui prokurör asarti sattuda; pealegi otsustab kohtu-uuriija säärast tähtist asja, nagu tõkke-abinõude tarvituselevõtmist.

Karlson: Kohtu alla andmise kamber on hädatarvilik asutus. Mitmel puhul on vigu tehtud, mis soovimatuid tagajärgi kaasa on toonud. Oli juhtumus, kus ajalehes ilmus lihtsa pealkirjana teade kolme isiku süüdistusest raskes kuriteos. Süüdistuseaktis aga puudusid ühe kohta igasugused andmed; pärast tuli ilmsiks, et prokurör oli eksinud ja lõpetas selle kohta asja ära; kuid ometi oli isik selle lihtsa ajalehepealkirjaga osalt kompromiteeritud. Säärase eksituste kõrvaldamiseks on just nimelt kohtu alla andmise kamber tarvilik. Teiseks tulevad sagedasti kohtus — võistluses — isiklikud momendid avalikuks, nagu seesugune juhtumus kord aset leidis, kui prokurör tundis ametis enese haavatud olevat ja asjale käigu andis, missugust vaevaga sai lõpetada. Seesugune juhtumus ei leiaks aset, kui oleks meil mingisugune korrektiiv-apa-

raat, kes asja enne kohtu alla andmist läbi-vaataks.

Depmann: Kohtu praktilisest elust võib palju näiteid tuua neile, kes kohtu alla andmise kambri sisseseadmist pooldavad. Olles Eesti Vabariigi algusest peale kohtunikuks, võin tõendada, et alguses oli õigeksmõistmise % väga suur. Ka 1921. a. oli õigeksmõistmist väga palju. Tõuseb küsimus: kuidas võisid säärase asjad tekkida? Prokurörid asju ei lõpetanud, mitte sellepärast, et leidsid selles kuriteo tunnuseid, vaid kartsid seltskondlikku hukkamõistmist, veeretasid sellepärast asja äralõpetamise vastutuse kohtu peale, kes, mitte leides kuriteo tunnuseid, asjad ära lõpetas. Kuid missugune oli sealjuures inimese seisukord! Hea, kui oleks sõltumatu ja iseseisev prokurör, kes ei sa- tuks kõrvalmõjude alla, kuid seda ei saa me loota. Otstarbekohasem oleks algusest peale inimest asjastuist vintsutusiest ja kõrvalmõjudest eemal hoida. Alaliselt olen tunnud seesuguse kontrollimisinstituudi puudumist, ikka on selle tarvidusest nõu- pidamis-toas juttu olnud, seda mõtet on ka üks teine Rahukogu pooldanud.

Mis süsteemi tarvitada, kas jätta kohtu alla andmise kamber I või II instantsi juurde, ei käi praeguse vaidluse alla.

(Järgneb).

JURIIDILINE AJAKIRI

„Õigus“

Kuues aastakäik.

Sisuks on endiselt juriidilised artiklid, kodu- ja väljamaa seadusandluse üle-vaade, kodu- ja väljamaa kohtute tegevus; eriti pannakse rõhku Riigikohtu tege- vuse käsitamise peale. Lisana annab „Õigus“ 1924. aasta Riigikohtu otsused. Toimetuse liikmeteks on A. Luiga, J. Lõo, R. Rago, M. Taevere ja O. Tief.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 8 nummert. Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lhk. Tellimise hind kuni 1. juulini 1925. a. 400 mk. a., 200 mk. pooles a., üksik nr. 50 mk.

Alates 1. juulist 1925. a. tõstame „Õiguse“ tellimise hinda: 450 marka aastas, 250 marka pooles aastas, üksik nr. 60 mk. Kes enne 1. juulit 1925. a. tellimise ära saadab, saab 1925. aastakäigu vana hinnaga.

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 75 mk., 1921. a. — 300 mk., 1922. a. — 400 mk., 1923. a. — 400 mk. ja 1924. a. — 400 mk.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 35.

Riigikohtu tegelus.

Tsiviil-osakond.

Testamendi tunnistajate tagandatavus.

Rahukohtunikule antud nõudepalves seletas Ell Märtsoni volinik, et Ell Märtsoni mees, Kusta Märtsen suusõnalise testamendi teinud oma esimesest abielust tütre, Anna Märtsoni kasuks. Nimetatud testamendi tegemise juures on tunnistajaiks olnud Anna Märtsoni tädi Kadri Jaako ja selle mees Hans Jaako. Toetudes Liivi talurahva seaduse ja Balti tsiviilõiguse § 2001. peale leiab nõudja, et testament tuleb teha kahe laitmata tunnistaja juuresolekul, kes mitte ei kuulu tagandamise alla. Kuna Anna Märtsoni tädi, Kadri Jaako, Anna Märtsoni heaks tehtud testamendi asjus tunnistajaks ei saa olla, palub nõudja Kusta Märtseni suusõnalist testamenti tühjaks tunnistada. — Rahukohtunik, leidis et B. ts. õ. § 2064 järele testamendi tunnistajaks olla ei saa ainult seal paragrahvis ülesloetud isikud ja et Kadri Jaako kui pärija tädi nende isikute hulka ei kuulu, lükkas nõude tagasi. Rahukogu kinnitas rahukohtuniku otsuse. — Riigikohtule antud kassatsiooni kaebuses palub nõudja volinik rahukogu otsust tühistada. — Asja ettekannet ärakuulunud olles leiab riigikohus, et kassatsiooni kaebus rahuldada tuleb. Balti tsiviilõiguse § 2064. loeb üles neid, kes üleüldse ei või olla testamendi tunnistajaks. Neid peab kohus otsekohe juba ametlikult tagandama, samuti nagu ts. kp. s. § 84. põhjal mittevastuvõetavaid tunnistajaid, kui nende abil tahetakse tõendada testamendi olemasolu ehk tegemist. Kõik teised isikud, ka need, keda ts. kp. s. § 86 põhjal tagandada võiks, võivad testamendi tegemise juures tunnistajaks olla. Neid tuleb testamendi avamise puhul üleküsidada ja avatud testament ka kinnitada,

kui selle vastu väielust ei tõsteta. Tõstetakse aga avatud testamendi vastu väielust nõudekorras ja palutakse testamendi tegemise juures tunnistajaiks olnud isikuid tagandada ehk välja heita tõenduste hulgast kui sugulasi ts. kp. s. § 86 põhjal, siis ei või kohus seda küsimust mitte arutamata ehk jälle tagajärjeta jätta sellel alusel, et päranduse saaja sugulasi Balti ts. õ. § 2064. järele üleüldse mitte tagandada ei tule. Et testamendi tegemise juures peale mittevõimuliste tunnistajate (B. ts. õ. § 2064.) ka veel tagandatavad tunnistajad võivad olla, näeb ette Balti tsiviilõiguse § 2061, kui ta soovib testamendi tegemise juurde võtta usutavaid ja mittetagandatavaid tunnistajaid. Kui kahest testamendi tunnistajast üks tagandatav on, ja tema vastu nõudekorras tagandus ettetuakse, siis langeb see tunnistaja ära ja terve testament osutub ainult ühe tunnistaja järeljäamisel tühiseks. Seda kõike mitte arvesse võttes on rahukogu oluliselt rikkunud Balti tsiviilõiguse § 2061, 2064 ja ts. kp. s. § 86. määrusi mille pärast ka tema otsus ei või jääda seadusjõusse (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 540—1925. a.).

Väljamaal sõlmitud lepingute tempelmaksustamine.

Kohtupalat otsustas sissenõuda Julius Venderilt ja Jaan Praks'ilt nende ühisvastutusel 1556 marka tempelmaksu ja kum-mägilt 15.560 marka tempeltrahvi Venemaal 10. det. 1920. a. sõlmitud ja 10. sept. 1923. a. Viljandi-Pärnu rahukogule nõud-

misalusena esitatud lepingu tempelmaksustamata jätmise eest. Selle otsuse peale andis riigikohtule kassatsiooni kaebuse Julius Vender. — Asja ettekannet ärakuulanud olles leiab riigikohus, et tempeltrahvi määramiseks käesoleval korral põhjust ei olnud. Tempelmaksu seadustiku § 2. põhjal tekib väljaspool Eestit tehtud juriidiliste toimingute tempelmaksustamise kohustus ainult siis: a) kui nende kohta tehtud dokumendid Eestis tarvitusele võetakse, ehk b) kui nende toimingute põhjal, — nagu käesoleval korral — Eesti kohtutes nõudmisi tõstetakse. Viimastel juhtumistel kus toimingu tempelmaksustamise kohustus tekib ainult nõudmise tõstmise tagajärjel kohtus, on tempelmaksu maksmiseks kohustatud — nagu tempelmaksu seadustiku § 1. p. 2. ja § 9 p. 2, lit. b-st selgub — see kes juriidilisest toimingust nõudmisi tuletab ja ka need asjaosalised, kelle osavõtt toimingust tõeks tehtud. Niisugustel juhtumistel võib ja peab kohus ainult tempelmaksu võtma kohtumaksude kohta käivate eeskirjade järele ühes kohtukuludega (tempelmaksu määruste eeskirjade art. 9.), kuid tempeltrahvi pealepanemiseks ei ole alust. Et aga kohtupalat niisugusel korral on otsustanud võtta mitte ainult tempelmaksu, vaid ka tempeltrahvi, siis tuleb tema määrus tempeltrahvi lepinguosalistele pealepanevas osas tühistada kui tempelmaksu seadustiku § 1 p. 2 § 2 p. 6 § 9 p. 2 lit b, § 14 p. 1. ning tempelmaksu määruste elluviimise eeskirjade art. 9. rikkumisega tehtud määrus. (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 614—1925. a.).

Kahjutasu nõue lepingu mittetäitmise korral.

Rendilepingu järele oli rentnik kohustatud maaomanikule tasuta andma teatava hulgaprodukte. Rentnik jättis selle kohustuse täitmata. Omas nõudepalves taotas

rendileandja rentnikult kahjutasu saamaata jäänud produktide eest. Kohtupalat lükkas oma otsusega selle nõude tagasi, leides et rendilepingus ei ole mitte äratähendatud, et ainete andmatajätmise korral nõudja võiks nende eest nõuda otsekohe tasu. Kohtupalati arvamise järele oleks võinud nõudja taotada ainult lepingu täitmist s. o. paluda, et kostja kohustatud saaks aineid natuuras andma ja nende mitteandmise korral nende väärtust rahas tasuma. — See kohtupalati järeldus ei vasta Balti tsiviilõiguse § 3505 nõuetele, kui kohustuse täitmise aeg, nagu käesoleval korral, lepingus eriti on kindlaks määratud. Mainitud paragrahvi eeskiri ühenduses B. ts. õ. § 3435, 3440, 3444 ja 3459-ga ei jäta mingit kahtlust selles, et võlauskuja õigustatud on võlgnikult kahjutasu nõudma, kui viimane lepingus kindlaks määratud tähtaja jooksul oma kohustusi pole täitnud, olenemata sellest kas võlauskuja enne seda võlgnikult lepingu täitmist nõudis või mitte. (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 613.)

Väljaostu õiguse aegumine.

Tallinna-Hapsalu rahukogule antud nõudepalves seletas Leena Noormanni ja teiste volinik, et tema volitajad on Läänemaal Vikla mõisast äralahutatud Ado nr. 3. koha mõttelise $\frac{1}{2}$ omanikud, kuna Johan Noormann olnud teise poole ($\frac{1}{2}$) osa omanik. Viimane müünud ostumüügi lepingu põhjal 20. augustist 1921. a. oma osa sellest talust ära Anton Kurvelile 3500 marga eest. Soovides kasutada väljaostu õigust, mis Noormannidel Balti tsiviilõiguse § 1677 ja 939 põhjal olemas, palub nõudjate volinik Ts. kp. s. § 2030 ja järgmiste korras: tunnistada väljaostu õiguse põhjal tema volitajate omandusõigus talukoha Ado nr. 3. poole mõttelise osa peale, mis 20. augustil 1921. a. ostulepingu põhjal Johan Noormann ära müünud Anton Kurvelile. Ühtlasi pani nõud-

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asijade liikumise üle rahukohutunnikkude juures Viijandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 1924. aastal.

Jaoskonna nimetus	Juure tulnud 1924. aastal				Otsustatud 1924. a.				Administratiiv-asiad																								
	Nõudmise asju.		Otsustatud sisuliselt		Apellatsiooni- ja kassatsiooni-asiades on määratud kaebused		Otsustamata 1924. a.		Juure tulnud 1924. a.		Otsustatud 1924. a.		Edasi kaebatud																				
Otsustamata 1924. a.	Rikutud ehk kaotatud omandusõiguse ja lule seadmine		Toimetatavaid hoiukorras		Kokku		Otsustamata 1925. a.		Otsustamata 1924. a.		Kokku asju 1924. a.		Otsustatud 1924. a.		Edasi kaebatud		Otsustamata 1925. a.																
	Kohustused, üks kõik missugustest põhjustest tekkinud		Toimetatavaid sunni täitmise korras aktide järele		Kõik kokku		Kokku asju 1924. a.		Otsustatud sisuliselt		Toimetus lõpetatud		Seisma pandud		Kokku		Otsustamata 1925. a.		Apellatsiooni- ja kassatsiooni-asiades on määratud kaebused														
	Muid		Tõenduste kindlustamine		Muid		Kõik kokku		Otsustatud sisuliselt		Toimetus lõpetatud		Seisma pandud		Kokku		Otsustamata 1925. a.		Apellatsiooni- ja kassatsiooni-asiades on määratud kaebused														
	Kokku		Nõudmiste eelkindlustamine		Muid		Kõik kokku		Otsustatud sisuliselt		Toimetus lõpetatud		Seisma pandud		Kokku		Otsustamata 1925. a.		Apellatsiooni- ja kassatsiooni-asiades on määratud kaebused														
Viijandi 1. jsk. rahuk.	61	2	511	1	514	58	455	—	23	55	1105	1166	918	163	13	1094	72	74	25	22	—	1	26	26	24	24	1	5	2	2			
" 2. " "	48	18	336	26	380	63	22	—	5	—	470	518	375	85	16	476	42	57	—	—	22	—	1	38	39	38	5	1	2				
Suure-Jaani " " "	14	2	179	209	200	52	22	—	—	—	283	297	182	36	8	226	71	32	—	—	22	—	—	24	24	22	4	1	2				
Põltsamaa " " "	53	25	294	38	357	81	4	—	1	—	443	496	262	64	24	352	144	38	—	—	7	3	—	37	37	36	4	1	1				
Pärnu 1. " " "	66	7	509	74	590	95	197	—	14	43	941	1007	732	114	24	870	137	112	—	—	12	—	—	1	1	1	1	35	36	35	3	1	2
" 2. " " "	29	5	179	12	196	58	12	—	4	3	274	303	219	33	10	262	41	26	—	—	10	—	—	1	1	1	1	29	30	28	8	1	2
" 3. " " "	79	16	333	41	390	73	16	—	3	18	501	586	354	93	18	465	115	89	—	—	25	—	—	1	1	1	1	70	60	11	10	1	10
Mõisaküla " " "	46	2	444	81	527	61	12	—	9	11	623	669	373	147	10	530	139	44	44	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	396	77	2634	452	3163	541	740	7	59	130	4640	5036	3417	735	123	4275	761	472	—	—	127	5	258	263	244	36	36	19	19	1	1	1	

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asijade liikumise üle rahukohutunnikkude juures Rakver-Paide Rahukogu ringkonnas 1924. aastal.

Jaoskonna nimetus	Juure tulnud 1924. aastal				Otsustatud 1924. a.				Administratiiv-asiad																								
	Nõudmise asju.		Otsustatud sisuliselt		Apellatsiooni- ja kassatsiooni-asiades on määratud kaebused		Otsustamata 1924. a.		Juure tulnud 1924. a.		Otsustatud 1924. a.		Edasi kaebatud																				
Närva 1. jaosk. rahuk.	20	—	405	12	417	65	165	—	6	63	719	739	531	45	7	583	156	20	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" 2. " "	10	—	99	114	215	23	137	—	3	—	378	388	318	32	24	374	14	25	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" 3. " "	105	6	281	281	306	48	40	—	5	2	401	506	253	78	20	351	155	60	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jõhvi " " "	40	2	64	202	268	23	14	—	—	39	344	384	200	88	13	296	88	37	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lihganuse " " "	19	5	143	89	207	25	7	—	—	40	265	284	199	38	15	252	32	36	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rakvere 1. " " "	86	2	358	82	442	40	248	—	15	25	795	881	610	102	24	736	145	50	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" 2. " " "	73	8	245	3	236	40	14	—	4	28	342	415	204	65	16	285	130	57	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tapa " " "	51	9	30	454	493	63	8	—	2	—	567	618	454	63	14	531	87	98	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rakke " " "	34	2	205	41	248	44	8	—	2	47	349	383	190	142	10	342	41	20	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Paide " " "	199	6	328	—	334	68	88	—	6	95	591	790	453	182	26	661	129	48	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	637	42	1866	1278	3186	448	727	4	47	339	4751	5388	3412	830	169	4411	977	451	—	—	62	34	100	134	114	17	20	20	1	1	1	1	1

jate volinik kohtule kvitüügid ette selle üle, et ta kohtu deposiiti on maksnud ostusumma 3500 marka ja kreposti ning muud poshlinid kahekordsel määral. Ette pandud dokumentidest selgub, et nimetatud ostumüügi leping on tehtud juba 1. juulil 1920. a. notariuse juures, kuid kinnitatud krepostijaoskonnas küll alles 20. augustil 1921. a. Kostja nõudmist õigeks ei tunnistanud. Rahukogu oma otsusega rahuldab nõudmise. Kostja edasikaebe peale tuli asi kohtupalatis arutusele, kus kostja volinik muu seas seletas: 1) et nõudjatele on pakutud poolt kohta välja osta, nii enne kui pärast lepingu sõlmimist kostjaga, kuid nõudjad olla sellest ostust loobunud, mille pärast neil ka enam ostu eesõigust ei olla (Balti tsiviilõigus § 1644, 1645 ja 1646); 2) et nõudmine aegunud on; nõudjatel olnud Kurveli poole koha ost juba 1919. ja 1920. a. teada, kuid nemad ei olla tahtnud oma eesõigust teostada. Takistust ei võinud nõudjatele nõudmise tõstmiseks teha ka mitte see asjaolu, et nad veel ei olnud pärijateks kinnitatud.

Kohtupalat oma otsusega 14. II. 1924. a. leidis: 1) et nõudjad loobusid oma eesõigusest, mis neil Balti tsiviilõiguse § 939 põhjal oli vaieluse all oleva poole talukoha ostmiseks; 2) et nõudmine aegunud on ja et aegumine hakkas kas 1919. a. kevadel ehk ka 1. juulil 1920. a., kui vormiline ostumüügi leping notariuse juures tehti, kuna nõudmine on tõstetud alles 3. III. 1922. a. Edasi seletab kohtupalat, et ebaõige on nõudjate vastuvaielus, nagu peaks nõudmise tõstmise aegumise algus arvatud saama 26. XI. 1921. a. s. o. sellest silmapilgust, millal nõudjad kui Villem Noormanni pärijad kinnitatud said. Kohtupalati arvamise järele saavad pärijad päranduse jätja täieõiguslisiks õigusevõtjaks juba sellest momendist peale, kus nad pärandusvara kui pärijad valdama hakkasid ja mitte alles kinnituse momendist. Käesoleval juhtumusel on Villem Noormann surnud 30. VII. 1914. a., millal ka tema pärijad valdama hakanud temalt järele jää-

nud Ado nr. 3 talu poolt osa ja olnud teise, Johan Noormanni poole talu müümise ajal Kurvelile kõik juba täisealised. Kõige selle pärast muutis kohtupalat rahukogu otsuse ära ja lükkas nõude tagasi. — Selle otsuse peale andis nõudjate volinik riigikohtule kassatsiooni kaebuse, kus ta kohtupalati otsust tühistada palub peajasjalikult järgmistel põhjustel: Kohtupalati väite vastu et nõudjad loobusid oma väljaostu õigusest, vaidleb kassaator sel alusel, et nõudjatel väljaostu õigust 1919. a. veel ei olnud, mida nad saavutanud alles 26. XI. 1921. a. päriajaks kinnitamisega ja 11. II. 1922. a. poole Ado nr. 3. talu oma nimele kreposteerimisega. Aegumise suhtes leiab kassaator, et kohtupalat aegumise algmomenti täpsalt kindlaks ei määra, võttes selleks kevadet 1919. a. ehk jälle suve 1920. a. Kumbagi momenti ei võivat käesoleval korral aegumise alguseks pidada, sest et ei nõudjatel, ei ka kostjal ei olnud siis veel mitte saavutatud asjalikke õigusi vaieluse all oleva koha peale. —

Asja ettekannet ärakuulanud olles leiab riigikohus, et väljaostu õiguse saavutamiseks kõige pealt tarvis on kinnisvara võõrandamist lõpuliku lepingu läbi (B. ts. õ. § 1621.). Lõpulikuks lepinguks tuleb pidada niisugust lepingut, mida kinnitusosakonda (kreposti jaoskonda) otsekohe kinnistamiseks ehk kreposteerimiseks ette võib panna. Sellele vastavad notariaalsed lepingud, mitte aga kodused kokkulepped. On väljaostu õigus kord avanenud lõpuliku võõrandamise lepingu sõlmimise läbi, siis võib ta kustuda: 1) kui need, kes väljaostuks õigustatud, võõrandamisega nõus on, ehk jälle positiivselt end sellest õigusest lahti ütlevad (B. ts. õ. § 1644, 1645.); 2) aegumise läbi (B. ts. õ. § 1648, 1649). Käesoleval korral on kohtupalat leidnud, et mõlemad ülemalnimetatud põhjused olemas on, mis õigustavad nõude tagasilüket. Kohtupalat konstateerib tunnistajate väljüteluste põhjal nõudjate loobumist väljaostust juba 1919. a. Olgugi, et siis veel

lõpulikku lepingut Kurveli ja Noormanni vahel ei olnud, ei takistanud see asjaolu nõudjaid oma tähtmist väljaostu õiguse kohta avaldamast, kuna see avaldus ka enne lõpulikku võõrandamist võib sündida (B. ts. õ. § 1644). Veel vähem takistas neid see asjaolu, et nad kui pärijad siis veel mitte kinnitatud ei olnud. Seadusjärgsed pärijad, kes pärandusvara valdamisele on astunud ja päranduse vastu on võtnud, võivad kõigis pärandusvarasse puutuvais asjus esineda nõudjatena ja kostjatena. Kassaatori vastupidine väide ei ole lugupeetav. Peale selle leiab riigikohus, et aegumise algmomenti käesoleval juhtumisel üleüldse mitte paigutada ei saa enne lõpuliku lepingu sõlmimise aega s. o. enne 1. juulit 1920. a. Kohtupalat tõsib aga oma otsuse motiivides, et kostjad sellest lepingust teadsid ja et järjekult ka nende nõue, mida nad 16. III. 1922. a. tõstsid, siis juba aegunud oli. Selle kohtupalati järelduse vastu, et nõudjad 1. juulil 1920. a. tehtud lepingust teadsid, ei ole kassaator eriliselt mitte väelnud ega äranäidanud, et see järeldus asjas ettepanud andmetele ja tunnistajate ütlustele ei vastaks ehk nendega vastolus seisaks. Niisuguste asjaolude juures ei või kohtupalati eksimist aegumise algtermini paigutamises ka ajajärku enne lõpuliku lepingu sõlmimist, mitte niivõrt oluliseks lugeda, et kohtupalati otsus selle pärast tühistada tuleks. (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 546 — 1925. a.)

Mehe nõusolek naise varanduse võõrandamiseks.

Balti tsiviilõiguse § 29. järele peavad aktid, millega naine oma kinnisvara suhtes kohustusi enese peale võtab, allkirjutatud

olema ka tema abielumehe, kui nõuandja poolt. See kassaatori väide on õige ja kohtupalati arvamine ekslik, et sarnase nõusoleku avaldamiseks abielumehe poolt mitte tarvis ei ole kirjalikku vormi eik vähemalt mehe allkirja. Seda on seaduse enese kategoorilise nõude järele tingimata tarvis. Kuid selle peale vaatamata ei ole kohtupalati ekslik seletus B. ts. õ. § 29. õige mõtte suhtes käesoleval korral mitte niivõrt olulise tähtsusega, et kohtupalati otsus selle pärast tuleks tühistada. Päranduse jagamise akt, mida nõudjad tühistada paluvad, sai sõlmitud 20. juulil 1912. a. Kehtna vallakohtus ja tema maksvust tuleb vaadelda Eestimaa talurahva seaduse § 1058 järele. See paragrahv ei nõua mitte nii kategooriliselt kui Balti tsiviilõiguse § 29, et naise poolt tehtud kinnisvara võõrandamisaktid tema abielumehe allkirjaga peaks varustatud olema. Mehe nõusolek võib Eestimaa talurahva seaduse § 1058 järele ka muul viisil tõendust leida kui ainult mehe allkirja läbi. Kuna kohtupalat oma otsuse põhistes tõsib, et nõudjate mehed teadsid oma naiste surnud isa Hans Lindori päranduse jagamisest 20. juulil 1912. a. ja et nad selle jagamisega nõus olid, ja leiab et nõue sel põhjal tagasi tuleb lükata, — on kohtupalat õieti toiminud Eestimaa talurahva seaduse § 1058 piirides, olgugi et meeste allkirjad Kehtna vallamajas toime pandud pärandusjagamise akti all puudusid. Balti tsiviilõiguse § 29. järele ei anna isegi mehe allkirja puudumine naisele otsekohe õigust tehtud akti tühistamist nõuda, vaid ainult võimaluse kõrvale põigelda oma kohustuste täitmisest lepingu järele, mis ilma mehe nõusolekuta, s. o. allkirjata sõlmitud. (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 574 — 1925. a.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 nummert).
Üksik nummer 60 mk.